

Dr. H. Szabó Lajos

**Pápa város
jeles díszpolgárai
a 19. században**

TARTALOM

AJÁNLÁS

ELŐSZÓ

PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRAI A 19. SZÁZADBAN A DÍSZPOLGÁRI CÍM ADOMÁNYOZÁSÁNAK SORRENDJÉBEN

Első fejezet

ZIMMERMANN JÁNOS PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA

Ki volt Zimmermann János?

Zimmermann János díszpolgárrá választásának története

Zimmermann-ünnepély a Városházán (1882. július 9.)

A Zimmermann utca születése

A Pápa és Chemnitz közötti kapcsolatfelvétel

Második fejezet

KOSSUTH LAJOS PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA

Kossuth Lajos tisztelete Pápán

Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára (1887. szeptember 21.)

A Kossuth Lajos utca avatása

Kossuth Lajos visszahonosításának kezdeményezése

Pápa város gyásza és képviselője Kossuth Lajos temetésén

Kossuth Ferenc köszönőlevele Pápa városához

Díszközgyűlés Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján

Harmadik fejezet

VASZARY KOLOS PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA

Vaszary Kolos és Pápa

Vaszary Kolos hercegprímási kinevezése és pápai díszpolgárrá választása

Negyedik fejezet

JÓKAI MÓR PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA

Jókai Mór és Pápa kapcsolata

Jókai- emlékek, -emlékhelyek Pápán

Jókai Mór ötvenéves írói jubileuma A Jókai Kör megalakulása

Jókai Mór Pápa város díszpolgára

Díszelőadások Jókai Mór tiszteletére (1894. január 27-28.)

A Jókai utca születése

A Jókai-emlékoszlop avatása

Ötödik fejezet

UTÓSZÓ ÉS KIEGÉSZÍTÉS

Herz Dávid a díszpolgári oklevelek alkotója

(Adony, 1844. március 9. - Budapest, 1931. július 7.)

Fenyvessy Ferenc és Pápa város kapcsolata

AJÁNLÁS

Dr. H. Szabó Lajos jeles helytörténész időről időre érdekes kiadványokkal hívja fel magára a várostörténet iránt érdeklődők figyelmét. Azok a munkái, amelyek Pápa és környéke történetének fehér foltoit igyekeztek felderíteni, ma nem hiányozhatnak az iskolák és családok könyvespolcairól; akár a város és vidéke 1848-as történetéről, akár a magyar mezőgazdaság átalakulásának korszakairól van is szó. Legnagyobb értéket számomra mégis azok a művei jelentik, amelyekben egy-egy személy, épület, egyesület történetét dolgozta fel a szakmáját szerető kutató alaposságával. Ebbe a kategóriába tartozik az egykori marcaltői kastélyt bemutató kismonográfiája, vagy a szintén marcaltői dalárda működéséről készített kötete.

Pápa városa mindig is polgári város volt. Az elmúlt években a polgári lét szerepe felértékelődött. Újra lehetőséget jelent ez az életforma, amely szükségszerűen jár együtt a múlt ismeretével és tiszteletével. Mi, pápaiak büszkék vagyunk elődeinkre, a város életében szerepet játszó Pápa-családra, a Garaiakra, az enyingi Törökökre és a város barokkos arculatát kialakító Esterházy-familiára. Velük együtt kell tisztelettel övezni azokat a tanárokat, diákokat, akik városunk középiskolaiban, felsőoktatási intézményeiben szerezték meg műveltségük és szakmai tudásuk alapjait. Itt váltak hazájukat szerető, azért családjukkal együtt tenni akaró emberekké.

A rendszerváltozás teremtette meg a lehetőségét annak, hogy megemlékezhessünk azokról a személyekről, eseményekről, akik és amelyek meghatározó fontosságúak voltak városunk életében. Több emlékmű is mutatja tiszteletünket a második világháború áldozatai és hősei előtt. Régi utcák kapták vissza méltatlanul elvett, néha több évszázados nevüket. Intézmények születtek újjá az enyészetből. Reneszánszukat élik a társadalmi egyesületek. Kitüntetések alapított városunk Önkormányzata, amellyel a lakóhelyért, a közösségért tett cselekedeteket ismeri el.

Szépen illeszkedik ebbe a sorozatba dr. H. Szabó Lajos könyve, amely emléket állít a 19. század négy jelentős személyiségének: Zimmermann Jánosnak, Kossuth Lajosnak, Vaszary Kolosnak és Jókai Mórnak. Valamennyien nemcsak országos elismertségüknek, hanem Pápához vagy - Kossuth Lajos esetében - a város környékhez való kötődésüknek köszönhetően kapták meg a díszpolgári címet.

Ezek a kitüntetések a pusztá formalitáson messze túlmutató címek voltak: alkalmat jelentettek a város polgárságának, hogy megismerkedjék a személy munkásságával, emlékezzék azokra az évekre, amikor azok Pápához kötődtek. Társas összejöveteleket szerveztek, előadásokat tartottak az illető életéről, munkásságáról. Ezek az alkalmak jól szolgálták a hazafias nevelést, a nemzeti önérték felkeltését, fokozását. Pápa város közönsége úgy érezhette, hogy neki is szerepe van egyik-másik személyiség életét befolyásoló eseményekben. Ilyen volt például a Kossuth Lajos magyar állampolgársága körül kibontakozó országos vita és tiltakozási akció.

Végül, de nem utolsó sorban alkalmat jelentettek a szórakozásra is. Vagy a város vezetése vagy a város valamelyik kulturális-közművelődési egyesülete rendezett „társas összejövetelt” a Griff Szálló dísztermében, ahol a vacsora, a zene és a tánc segítette a polgári létforma megélését a város módosabb polgárainak

Szükség van tehát ezekre a munkákra, fel kell eleveníteni városi történelmünk jeles eseményeit és személyiségeit. Meg kell mutatnunk, hogy mintegy évszázada hogyan is működött a polgári Pápa, hiszen ezzel is lehetőséget teremtünk jövőnk építésére.

Pápa, 1998. szeptemberében

dr. Hermann István
városi tanácsnok
könyvtárigazgató

ELŐSZÓ

Az elmúlt 19. század bővelkedett olyan személyekben, akik sokat tettek Pápa városáért, előmozdították fejlődését, öregbítették hírnevét. Éppen ezért gyakran nehéz helyzetben lehettek a városatyák, akiknek bő választékból kellett eldönteniük - sokszor a közvélemény nyomására, máskor annak ellenében - kit érdemesítsenek a „Pápa város díszpolgára” megtisztelő cím viselésére.

Pápa rendezett tanácsú város képviselőtestülete végül is négy jeles személynek adományozott díszpolgári címet a 19. század második felében. Zimmermann János Németországban élő gyártulajdonosnak, aki szülővárosát jelentős adományokkal támogatta; Kossuth Lajosnak, az emigrációban élő kormányzó-elnöknek, aki a nemzeti függetlenség szimbólumává vált a szabadságharc leverése után; Vaszary Kolosnak, a pápai bencés gimnázium egykori jeles tanárának, a későbbi bíboros-hercegprímásnak, aki a hazafias nevelésnek is élenjáró harcosa volt; és Jókai Mórnak, az egykori pápai diáknak, aki városunkban tette meg az első lépéseket ahhoz, hogy írófejedelem válhassék belőle.

A díszpolgári címre méltó személyek kiválasztásakor számos más neves személy neve is szóba kerülhetett, akik - bár távol éltek Pápától és személyes kötődésük sem volt a városhoz - hivatali beosztásuknál fogva tekintélyükkel, alapítványokkal vagy más eszközökkel segítették a város fejlődését. A jelöltek kiválasztásakor gondolhattak a közeli Mór szülöttére, Wekerle Sándorra, aki három ciklusban töltött be miniszteri tisztséget. Ő volt az, aki a város nevében kérelmező Esterházy Móric grófnak kezadással garantálta a pápai dohánygyár létrehozását. Szóba kerülhetett gróf Csáky Albin neve is, aki a versengő Komárom helyett egy tollvonással Pápa javára döntötte el a református főiskola helyét. A városatyáknak eszébe juthatott Tisza Kálmán gróf neve is, akinek városunk kulturális előrehaladásában jelentős érdemei vannak. Mint a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoka és a Református Főiskola világi elnöke támogatta az új kollégiumi épület felépítését 1894-95-ben. Szóba kerülhetett gróf Széchényi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter neve is, aki 1885-ben a Veszprém megyei küldöttségnek határozott ígéretet tett egy Pápán létesítendő földművesiskola alapítására. Utóda, gróf Bethlen András rendeletére vette kezdetét az iskola építése 1892-ben. Mellettük persze gondolhattak dr. Wlassics Gyula miniszterre is, aki a pénzügyi tárca 1896. évi programjába előre felvettette a Pápán létesítendő állami tanítóképző költségfedezetét. Ezzel megakadályozta, hogy egy esetleges miniszterváltás esetén kérdésessé tehessék az intézmény felépítését.

A város egykori képviselőtestületének ismernie kellett azt is, hogy egy korábbi Esterházy-adománylevélnek köszönhetően városunk a regáléból nagy összegű fejlesztési pénzhez jutott. Emellett a Nagytemplom építése, a kórház alapítása és fejlesztése a Pápán birtokos Esterházyak kezdeményezésére és anyagi támogatásával valósulhatott meg. Közülük is meghatározó személyiségek voltak: Esterházy Károly, Esterházy Ferenc és Esterházy Pál grófok, továbbá templomépítő mérnökök, Fellner Jakab.

Az említettek bizonyítják, hogy a 19. században - és korábban is - hány és hány olyan személy járult hozzá városunk fejlődéséhez, akiknek nevét máig sem őrzi díszpolgári cím, utcanév, közintézmény, szobor, de még egy szerény emléktábla sem. (Reméljük, a kései utókor pótolja elődei mulasztását...)

E bevezető sorok után a 19. században a városi képviselőtestület döntése alapján odaítélt díszpolgári címek adományozásának történetét mutatjuk be a Kedves Olvasónak. Kérjük, olvassák el történetüket és tiszteljük mindnyájan Pápa város díszpolgárainak emlékét!

a Szerző

**PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRAI A 19. SZÁZADBAN
A DÍSZPOLGÁRI CÍM ADOMÁNYOZÁSÁNAK
SORRENDJÉBEN**

<i>Név</i>	<i>Születés / halálozás</i>	<i>Adományozás ideje</i>
Zimmermann János	Pápa, 1820. március 27.(?) Berlin, 1901. július 2.	1875. március 10.
Kossuth Lajos	Monok, 1802. szeptember 19. Torino, 1894. március 20.	1887. szeptember 21.
Vaszary Kolos	Keszthely, 1832. február 12. Balatonfüred, 1915. szeptember 3.	1891. november 14.
Jókai Mór	Komárom, 1825. február 18. Budapest, 1904. május 5.	1893. június 3.

ZIMMERMANN JÁNOS
(1820-1901)

Első fejezet

**ZIMMERMANN JÁNOS
PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA**

Ki volt Zimmermann János?

A belvárosi Főplébánia anyakönyvének tanúsága szerint Zimmermann János 1820. márciusának utolsó harmadában születhetett, ugyanis 1820. március 27-én keresztelték meg a római katolikus egyház szertartása szerint. Apja Zimmermann János neves városi polgár, anyja Leicht Julianna volt. (Keresztszülei: Gottling József és Koller Rozália.) A Vidovics Ágoston plébános által megkeresztelt gyermek valószínűleg néhány nappal korábban születhetett, mert - felve a gyakori csecsemőhaláltól - már az egy-két napos gyermekeket megkeresztelték akkoriban.

Mivel atyja jómódú lakatosmester volt Pápán, módjában állt a tehetséges gyermeket taníttatni. A fiú 1828-32 között a bencések algimnáziumába járt, de mivel nem érzett hajlandóságot a papi pálya iránt, apja mellett kitanulta a lakatosmesterséget. Az inasévek után Nagyváradra került, ahol nagybátyja ipari műhelyében fizikai munkásként dolgozott, mellette az ipari rajziskolát is szorgalmasan látogatta. Nagyvárad után Bécs, München és Chemnitz gyáraiban nyolc éven át munkásként dolgozott, emellett elsajátította a gépgyártás egyes folyamatait és több idegen nyelvet ismeretére is szert tett.

Nyolcévnyi külföldi tapasztalattal a háta mögött, (amit jóindulattal tanulmányútnak is nevezhetnénk) felkészült a nagy vállalkozásra és 1844 július elején a 24 éves ifjú egy társával és 600 tallér tőkével a szászországi Chemnitzbe távozott és létrehozott egy kisebb üzemet, amelyben elsősorban szövöszékhengereket gyártottak. Az egyre gyarapodó üzem a 48-as forradalmak hatására hanyatlani kezdett. Társa, felve a bukástól, kilépett az üzemből. Így 1854-től Zimmermann János egyedül vezette üzemét, miközben hozzákezdett a szerszámgépgyártáshoz is. Zimmermann jól számított: a Németországban addig még kezdetleges iparág vezetése alatt rohamos fejlődésnek indult. A kezdetben 50 munkást foglalkoztató üzemében egyre nőtt a termelés és évről-évre keresettebbek lettek a termékeik. A vasöntődével bővített gyárban 1858-ban már 150 munkást foglalkoztattak és 470 tonna gépegységet állítottak elő. A további üzembővítés eredményeként 1869-ben már ezer munkást foglalkoztatott és ötezer tonnányi terméket állítottak elő. A chemnitzi gyár jóhíre Európa mellett már más kontinenseken is elterjedt: ázsiai, afrikai és amerikai piacokra is szállítottak.

Gyárának termékei a versenyben megállták a helyüket - ezt több értékes kiállítási díj is igazolja. Először Lipcsében (1850) kapott ezüstérmet, Münchenben (1854) pedig díszoklevéllel jutalmazták. 1862-ben Londonban a kiállítás nagy aranyérmét nyerte el. Az első világgraszoló sikert a párizsi világkiállítás hozta meg számára: a világ valamennyi szerszámgépgyára közül az övé kapta a fődíjat. A kiállított húszféle géptípus mindegyikéről szinte áradozott a világsajtó, a legtekintélyesebb angol ipari szaklap is elismeréssel írt róluk. E világkiállítás alkalmával III. Napóleon francia császár a Becsületrend lovagkeresztjével tüntette ki városunk nagy fiát, Zimmermann Jánost.

A világkiállítással egyidőben rendezett chemnitzi kiállításon is első díjat nyertek gyárának termékei; János szász fejedelem az Albrecht-rend lovagkeresztjének első osztályával tüntette ki és a gyár alapításának 25. évfordulója alkalmából lovaggá ütötték. Érdemei között szerepel, hogy a városi fürdő létesítéséhez 600 ezer márkával járult hozzá és további 250 ezerrel támogatta a fenntartását. Zimmermann János ismertté vált emberbaráti cselekedeteiről és munkásjóléti intézkedéseiről is. Gyárában javultak a munkakörülmények: tágas munkahelyek, étkező, öltözők, könyvtár álltak a dolgozók rendelkezésére. 1869-ben a munkásai számára létesített nyugdíjintézeti alaphoz ötezer tallérral járult hozzá.

Közben súlyos csapás érte: gyárának egy része és valamennyi öntőmintája a tűz martaléka lett. Bámulatos szervezőképességének köszönhetően azonban kilenc hét alatt helyreállította az üzemet, mely után ismét teljes kapacitással folytatódhatott a munka. Gyára és önálló vállalkozása 1871-ben beolvadt a drezdai konszernbe. E hatalmas cég legnagyobb részvényeseként öt éven át a vezérigazgatói tisztet is betöltötte. Lemondása után Berlinbe költözött - szülőhazájáról azonban ekkor sem feledkezett meg. 1876-ban a honi háziipar fejlesztésére 46 ezer márkás alapítványt tett. Áldozatkészségéért Ferenc József király a Vaskorona-rend III. osztályával tüntette ki és nemesi rangra emelte.

De szülővárosáról, Pápáról sem feledkezett el: 1874 őszén hazalátogatott és főleg az itteni ipari viszonyok felől érdeklődött. A város vezetésével együtt úgy látta, hogy szükségessé vált egy ipari rajziskola létrehozása. Az iskola megnyitását elősegítendő a rajztanári fizetés fedezésére évi 600 ezüstdínnal alapítványt tett, amit élete végéig, minden év januárjának első napjaiban megküldött a városnak. Támogatta az 1881-ben létesült városi állandó színház felépítését. A 240 darab, egyenként 50 forint értékben kibocsátott részvényekből 20 darabot jegyzett.

Mindezek után nem véletlen, hogy Pápa város képviselőtestülete - a közvélemény hatására és az iparos körök nyomására - a település díszpolgárává választotta, 1882-ben pedig Herz Dávid ipariskolai rajztanárral megfesttette arcképét, amit a városháza nagytermében helyeztek el. Zimmermann János 1901. július 2-án halt meg Berlinben. Nevét és emlékét a mai napig őrzi Pápan a Március 15. térről nyíló és az Anna térig folytatódó utca, amit 1895-ben neveztek el Zimmermann Jánosról.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Főplébánia: *kereszteltek anyakönyve III. (1812-1826)* 141. p. - 2. *Pápai Lapok*, 1882. július 9. 115-116. p. - 3. *Veszprém megyei életrajzi lexikon*. Veszprém, 1998. 565. p. - SOMFAI BALÁZS: *Nagyjaink*. In: A pápai Türr István Gimnázium és Óvónői Szakközépiskola jubileumi évkönyve 1638-1988. Pápa, 1988. 219. p.

Zimmermann János díszpolgárrá választásának története

A Magyarországon több mint négy évszázadon át eredményesen működő céhrendszert - miután a 19. század második felére az ipari fejlődés gátjává vált - az 1872-ben kiadott ipartörvény hivatalosan is megszüntette. Az 1884-ben megjelenő újabb ipartörvény tette lehetővé azt, hogy az iparosság alkotó közösségeibe, ipartestületekbe tömörülhessen - s ennek alapján megalakulhatott a Pápai Ipartestület is. E szervezet alapító elöljárói között találjuk Freiszberger Józsefet, Zimmermann János barátját, a céhek megszűnése és az Ipartestület megalakulása között működött Pápai Általános Ipartársulat elnökét és szervező mindenesét, akinek jelentős érdemei voltak abban, hogy Zimmermann támogatásával már az 1870-es évek közepén létrejöhett Pápán a szakmunkásképzés.

Már 1874 júniusában olvashatunk arról, hogy Vargha Gábor építész, később rajztanár, mint az Ipartársulat tagja iparos és kereskedő fiatalok számára magánrajziskolát szándékozik nyitni. 1874. augusztus 2-án a Pápai Lapok már arról tudósít, hogy Vargha Gábor július 26-án megkezdte a rajztanítást a Barátok utcájában lévő Vargha-házban. Később (augusztus 30.) azt olvashatjuk, hogy a város felügyelete alatt álló iskolában 15 főnyi 10-12 éves növendék tanul.

Az egyre növekvő igény és a magánrajziskola sikere ösztönözhette a képviselőtestületet, hogy 1874. július 26-i rendkívüli közgyűlésén önálló napirendként tárgyalja egy rajziskola felépítésének ügyét. Az ülésen hozott döntés szerint: *„Indítványoztatott, hogy a kisdédóvónál, a tanítólak mellé rajziskola építtessék a bemutatott tervrajz alapján. A rajziskolának a tervezett helyen leendő felépítése elhatározatott, de a bemutatott tervrajz megvizsgálás végett a szakbizottsághoz utasított.”* A képviselőtestület 1874. november 28-i ülésén ismét tárgyalta a rajziskola ügyét. Egyrészt arról döntöttek, hogy a felállítandó iskolában ideiglenesen, külön tanórákon iparostanoncok és segédek, továbbá nem szakmabeliek is tanulhatnak. Határoztak arról is, hogy anyagiak hiányában 1000 forint államsegélyt kérnek az oktatásügyi minisztertől a megnyitandó iskola működtetéséhez.

Az 1875-ben alapított rajziskola, majd jogutódainak első épülete a Zimmermann utca és az Anna tér sarkán (Fotó: 1998)

A Széchenyi utcai szárnyal bővített iskola Anna térre nyíló épületegyüttese. Az emeletet 1914-ben húzták föl. (Fotó: 1998)

Ekkor látogatott haza Zimmermann János, testvérének, Krisztinának és Freiszberger Józsefnek a meghívására. A híres gyáros élénken érdeklődött a pápai viszonyok iránt, amelynek nyomán az Általános Ipartársulat levélben megkereste és tudomására hozta, hogy az iparostársadalom nagyon érzi egy tanonciskola hiányát. A megnyitáshoz az épület rendelkezésre áll, de a városi pénztár nem képes biztosítani az oktatás költségeit. Úgy tűnik, hogy a saját tapasztalata és a levélben felsorakoztatott problémák megérlelték Zimmermann Jánosban az elhatározást: 1875. február 6-án Chemnitzben kelt levelében felajánlotta az ipartársulatnak, hogy a rajztanári fizetéshez évenként 600 forinttal hozzájárul.

Ettől kezdve felgyorsultak az események az iskola megnyitása körül. Zimmermann levelét már február 11-én tárgyalta a képviselőtestület, megállapítva a következőket: *„Olvastatott a pápai ipartársulatnak a városi képviselőtestülethez intézett átirata, melyben azon öröndetes tényről tudatja a közgyűléssel, miszerint az ipartársulat kérése s közbenjárása következtében Zimmermann János úr, jelenleg Szászország Chemnitz városában lakó kereskedelmi biztos, gyáros és nagykereskedő szülőföldje, Pápa város iránti jóindulatát követve addig is, míg végképp intézkednék, a rajztanító fizetésére évenként 600 forint összeget ajándékoz. Éljenzéssel fogadtatott a nagyszerű ajándékozás s határozatott, hogy a nemes gondolkodású alapító úrnak jegyzőkönyvileg elismerés s köszönet nyilváníttassék, mely elismerő s köszönő átiratban egyúttal arra is fölkérassék, hogy az ajánlott évi összeget már ez év szent György-napkor folyósítani kegyeskedjék, mert ekkor szándékozik a városi közgyűlés megnyitni a városi rajziskolát.”*

Legközelebb az 1875. március 10-i rendkívüli közgyűlés foglalkozott a rajziskola ügyével. A délután négy órakor kezdődött ülés ötödik napirendi pontjában a következő döntés született: *„Jelenti a polgármester úr, miszerint Zimmermann János úr pénztárnoka a rajziskolára tett évi alapítványi összeget, a 600 Ft-ot a nevezett alapító úr utasítása folytán megküldötte. A jelentés tudomásul vétele mellett határozatott, hogy a nagylelkű ajándékozó úrnak ismételve jegyzőkönyvi köszönet nyilváníttassék; de egyúttal alapító úr a város díszpolgáraként is megválasztott, melyről őt tudósítani polgármester úr fölkérte; - végül az is elhatározatott, hogy Zimmermann János úr arcképe megszereztesse s az újonnan épült rajzteremben emlékeztet okáért kifüggesztessék.”* A Pápai Lapok 1875. április 25-i számában tette közzé az örömteli hírt: *„Az iparrajziskola múlt vasárnap, folyó hó 18-án, saját helyiségében, kényelmesen berendezve megnyitott. Adja Isten, hogy minél előbb, minél jobban fölvirágozzék.”*

Határozat született arról is, hogy az 1875. március 10-én díszpolgárrá választott Zimmermann János díszpolgári oklevelét Herz Dávid rajztanár készítse el. A szövegezést a városi főjegyző végezte. Döntöttek az átadás módjáról is, ennek részletei azonban ismeretlenek. Mindenesetre az 1875. április 11-i közgyűlésen a következő döntés született: *„Zimmermann János úr részére a 27. számú határozat szerint kiállított díszpolgári okmány alakja és szövege közöltetvén - helyesléssel találkozott.”* Bár a második világháborúban a városi képviselőtestület jegyzőkönyvei megsemmisültek, a Pápai Lapok korabeli száma megőrizte az utókor számára a díszpolgári oklevél szövegét, amely így szól:

Pápa rendezett-tanácsú város képviselőtestülete Zimmermann János kereskedelmi tanácsos urat, a mai korszakban oly ritka áldozatkészségének méltánylásául, mellyel városi rajziskolánkra évenként 600 forintot adományozni és ezen adományozást az intézmény célszerűségéről meggyőződés-nyerése után állandósítani is ajánlott; s ezáltal városunkban különösen az ipar fejlesztésére oly szükséges ezen intézmény jövőjét biztosítva a városi lakosság legőszintébb háláját kiérdemelte - mint városunk szülöttét, de a sors vezetése folytán most már egy távoli hon polgárát, **városunk díszpolgárává** ezennel kinevezi.

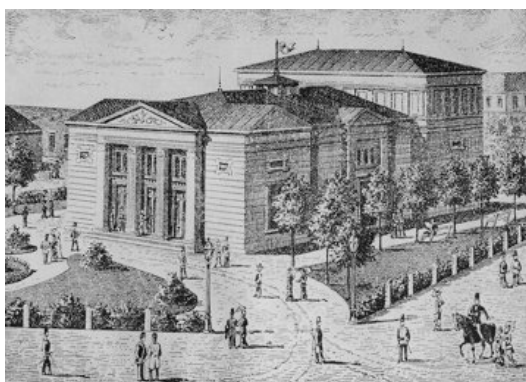
Sajnos a Herz Dávid által készített eredeti oklevél nem maradt fenn és formájára utaló nyomokra sem bukkantunk. Azt sem tudjuk, hogy az oklevelet kik és milyen formában juttatták el Drezdába, ahol ekkoriban Zimmermann élt. Bizonyos, hogy hamarosan kézhez kaphatta a kinevező okmányt, mert a képviselőtestület 1875. május 23-i rendkívüli ülésén a második napirend keretében tárgyalta Zimmermann János válaszelevelét: *„Olvastatott Zimmermann János úrnak a városi képviselőtestülethez küldött levele, melyben díszpolgárrá lett kineveztetésére a leg-hálásabb köszönetét nyilvánítja. - Tudomásul vétetett.”*

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Pápai Hírlap*, 1991. augusztus 2., 8-9. p. - 2. *Pápai Lapok* 1874. június 14., július 26., augusztus 2., augusztus 30., december 6. számai. - 3. *Pápai Lapok* 1875. február 20., március 27., április 24., április 29. számai.

*Zimmermann-ünnepély a Városházán
(1882. július 9.)*

Pápa városa az 1875. évtől élvezte Zimmermann János anyagi segítségnyújtását. Így volt ez 1881-ben és az azt követő év január elején is: „menetrendszerűen” megérkezett az évenként vállalt 600 forint összegű támogatás az ipari rajziskola számára. Zimmermann folyamatosan értesült a pápai eseményekről testvére, Krisztina és barátja, Freiszberger József asztalosmester útján. Így szerezhette tudomást a városi színház építésére létrehozott alapítványról is, amelyet ezer forinttal támogatott. (Nála többet csak Esterházy Móric gróf, Pápa földesura jegyzett.) E jótéteményéről a Pápai Lapokban (július 2.) a következőképpen tudósítottak: *„Zimmermann János úr városunk, mint szülővárosa iránti változatlan jó hajlamának és lovagiasságának újabb tanújelét adta azáltal, hogy az állandó színház építéséhez 1000 Ft értékű részvény vásárlásával járult hozzá.”*

**A pápai állandó színház épülete
Woyta Adolf tervrajza nyomán**

A pápai községi színház homlokzata az 1920-as években

Bizonyára ez is hozzájárult ahhoz, hogy a képviselőtestület 1882. április 11-i közgyűlésén Horváth Lajos képviselő az alábbi indítványt terjesztette elő: *„...Több oldalról vett megbízás folytán is, azon indítványt vagyok bátor előterjeszteni, hogy városunk szülötte és díszpolgárának, a helybeli iparrajziskola áldozatkész alapítójának, Zimmermann János lovag és kereskedelmi tanácsosnak életnagyságú mellképe lefestessék és az általa alapított városi rajziskola, vagy a városi tanácsterem helyiségében kifüggesztessék, hogy ez az utódnemzedéknek buzdító példaadásul, másoknak pedig annak kétségbevonhatatlan bizonyítékaul szolgáljon, miszerint városunknak nemesen gondolkodó közönsége tud és akar is a valódi érdemnek adózni.”*

Miután a közgyűlés az indítványt megtárgyalta és elfogadta, Woyta József polgármester Herz Dávid pápai rajztanárt bízta meg Zimmermann János mellképének megfestésével. A festmény két hónap alatt elkészült: a felavatásra meghívták az ünnepeltet is, aki azonban tapintatos levélben elhárította a részvételt. *„Igen tisztelt polgármester úr! Őszinte megilletődéssel vettem Önnek megtisztelő, szíves meghívását s ha mégis ezúttal igénybe nem vehetem, lakhelyem messzisége legyen a mentségem. Fogadja Ön, valamint minden résztvevő őszinte és baráti hálámat a meg nem érdemelt kitiüntetésért, mellyel Önök személyemet és családomat megtisztelték. Adja Isten, hogy az én csekély adományozásom az ottani ifjúság számára a későbbi években gyümölcsöző legyen. Maradtam kitűnő tisztelettel alázatos szolgája Zimmermann János.”*

Az ünnepelt távollétében 1882. július 9-én a városháza tanácstermében (ma a Polgármesteri Hivatal „B” épületének nagyterme) ünnepélyes keretek között leleplezték Herz Dávid alkotását. Pontban tíz órakor Nagy Boldizsár városi főjegyző bevezető beszédében méltatta Zimmermann János érdemeit, majd Woyta József polgármester leplezte le a díszpolgárról készült festményt, amely évtizedeken át díszítette a városi tanácstermet. Az ünnepséget követően a Griff Szálló nagytermében tartott fogadáson résztvevő városi vezetők közül Horváth Lajos képviselő javasolta, hogy Zimmermann-t távirati úton üdvözlőjkék. A Baden-Badenben tartózkodó ünnepelthez a következő dísztáviratot küldték: *„Az arckép-leleplezési ünnepély alkalmával rendezett díszlakoma vendégei szívből üdvözlík városunk jeles szülöttét, jótevőjét és díszpolgárát.”* Zimmermann János válasza még aznap délután megérkezett: *„Nagyrabecsült üdvözlésükért fogadják a tisztelt urak legőszintébb szívből jövő köszönetemet. Éljen!”* (A távirat németül íratott, az „Éljen!” felkiáltás azonban magyar nyelven volt leírva.)

Sajnos a Herz Dávid által készített festménynek nem sikerült a nyomára akadnunk. Lehet, hogy a háborúk forgatagában megsemmisült - jobbik esetben egy múzeum, levéltár vagy magánház raktárában, padlásán porosodik. (Reménykedjünk, hogy egyszer még előkerül...)

Az újság azonban megírta, hogyan is nézett ki ez a festmény: *„A Herz Dávid rajztanár által festett arckép álló helyzetben, egyik kezében lehúzott világos szürke kesztyűt tartva, másik kesztyűs kezét pedig a díszpolgári oklevélen nyugtatva ábrázolja Zimmermann lovagot, mellén a szász Albrecht, a becsületlégió és a vaskoronarendek jelvényeivel. A kép díszes keretben, virágkoszorúkkal körítve, felette a város címerével, két oldalról pedig a régi polgárság díszzászlóival környezve érdekes látványt nyújtott. Az arckép eme díszítésekkel együtt le is fényképeztetett és a fényképet a rendezőség elküldi majd az ünnepelthez.”* (Pápai Lapok 1882. július 16.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Pápai Lapok 1882. július 2., 9., 16. számai.

Zimmermann János

„Labor ipse voluptas“

A munka maga a gyönyör. Az arc iz-
zadása gyöngygyé válik; a fáradság kéjjé
lesz ha munka okozta azt.

Labor ipse voluptas. E jelige van azon
derék férfiü nemességi címerébe vésve, kit
ma városunk, mint jóltevőjét ünnepel, s ki-
nek arcképét ma leplezik le városunk termé-
ben. Igaz gyönyör a munka, de csak annak,
ki munkájával megérdemlett Isten áldását *más-
aal* is megosztja. Gyönyör e munka annak, ki
mikor két kezét munkára fogja, mikor eszével
kenyeret keres, az is eszébe jut, hogy segé-
lyére legyen azoknak, kik e segélyre szo-
rulnak.

Ilyen ember — Zimmermann János! —
Enmaga tette enmagát emberré; tisztelt, de-
rék, becsületes vagyonos emberré.

A tiszteletet önzellen jó szíve; a derék-
séget nyílt, férfias jelleme; a becsülést tiszta
multja és vagyont az a munka szerzi meg
neki, melyet ő önmaga is — gyönyörnek jelez.

Őszinte örömmel vesz részt lapunk, mint
e város közvéleményének szerény tolmácsolója,
azon tisztelet adásban, melyben Zimmermann
a város közönsége részesíti. Neki sok jót kö-
szönhet e város.

A fiúi szeretet szép példája elevenül fel
benne, ki szülővárosáról megfeledkezni soha
nem akart, soha nem tudott.

A görögök szobrokat emeltek, hogy
örökké fenmaradó kő hirdesse a szépet, ne-
mest, melyre törekedjék a haza ifjusága. A
mi szobrunk, csak egy kép és a mai ünnep, de a
ki ennek jelentőségét átérteni és átérzeni tudja:
nemes példát lát Zimmermann Jánosban, kit
e sorokban örömmel, s tisztelettel üdvözlünk!

Részlet a Pápai Lapok méltató írásából

A Zimmermann utca születése

A város halálját kifejező ünnepség keretében - a képviselőtestület április 10-én hozott döntése alapján - 1895. május 12-én nevezték el a mai Március 15. térről nyíló és az Anna térig folytatódó addigi Posta utcát Zimmermann János utcának.

Május 12-én, vasárnap délután 3-4 óra között a városháza előtt gyülekeztek az Ipartestület tagjai, a tanoncok és a város más polgárai, a képviselőtestület tagjai. Köztük volt Fenyvessy Ferenc országgyűlési képviselő, Néger Ágoston apátplébános, Gyurácz Ferenc evangélikus esperes-lelkész, Sült József közigazgató, Horváth Lajos főszolgabíró, továbbá a városi tanács tagjai közül Lampert Lajos főjegyző, Mészáros Károly rendőrkapitány, Szente János ügyész stb. Négy órakor a városházától indult az ünneplő sokaság nemzeti zászlókat lobogtatva zenekísérettel a Posta utca elejéhez, ahol Obermayer József házában leleplezésre várt az új utcanévtábla. Az ünnepség szakadó esőben kezdődött. Elsőként Gáthy Zoltán ének-zenetanár vezetésével a református főiskola énekkara énekelte a Szózatot, majd Lampert Lajos városi főjegyző mondott ünnepi beszédet:

„Mélyen tisztelt közönség! Amely nemzet nagyjait nem tiszteli, történelmében lelkesedni nem tud, jótevői iránt a háládatosság csirája kebeléből kiveszett, annak a nemzetnek napjai meg vannak számlálva, annak a nemzetnek létjogosultsága nincs. Amennyiben áll ez a nemzetekre, állni kell ennek kicsinyben az erkölcsi testületekre, községekre, városokra nézve is. Ha végiglapozzuk a város jegyzőkönyveit, mindenütt tiszteletteljes sorokban látjuk megörökítve azok neveit, kik a nemzetnek, a városnak nagyjai, jótevői valának. De megörökítve találjuk nemzetünk gyászát, fájdalmát is mindannyiszor, valahányszor hazánk egeről nemzetünknek egy-egy fényes csillaga lehullott.

Pápa város közönségének ezen meleg érdeklődése minden nagyobb nemzeti esemény, tisztelet és hála nyilvánítása, a nemzet nagyjai és a város jótevői irányában, a város közönségének műveltségéről, hazafiságáról, ügyei intézésében előre meggondolt komoly elhatározásról, életrevalóságról tesznek tanúbizonyságot. Mostani összejövetelünk... örömmünnepe Pápa városának, mert egy olyan férfiú emlékét és nevét szándékozunk egy utca elnevezésével megörökíteni, aki Pápa városának szülötte és aki - habár évek hosszú során át külföldön él és lakik - saját szorgalmával, munkájával emelkedett azon magaslatra, hogy Pápa városának jótevője lehessen s külföldön büszkén vallja magát magyarnak és pápainak.

Pápa városának ez a nemes lelkű jótevője lovag Zimmermann János úr, berlini lakos, kereskedelmi titkos tanácsos és bankár. Városunkból még gyermekkorában elköltözött s midőn hosszú évek után... fehér hajszálaival körünkben megjelent és itt közintézeinket megleltette, az akkor még csak bölcsőjében ringó városi rajziskolára is kiterjesztette figyelmét. Tudva azt, hogy egy rajziskola az ipari érdekeket nagymértékben tudja emelni, hogy városi rajziskolánk a kezdet nehézségeivel tovább ne küzdjön, azon nagylelkű ajánlatot tette, hogy a városi rajztanár fizetéséhez évente 600 forinttal hozzájárul... S nemes lelkű jótevőnk 1875 óta a megígért hatszáz forintot minden év január elején városunk polgármesteréhez pontosan megküldi.

Midőn első kegyes adománya 1875-ben megérkezett, Pápa város akkori képviselőtestülete a tisztelet és hála jeléül városunk díszpolgárává választotta. Később pedig életnagyságú képét városi tanácstermünk díszítésére Herz Dávid rajztanárral lefestette, legutóbb pedig április hó 10-én tartott ülésén azt határozta el, hogy ezen utcát, melyben az ő nagylelkű adományát élvező rajziskola van, az ő nevére Zimmermann János utcának nevezi el.”

Ezután a város főjegyzője felolvasta a képviselőtestület határozatát, majd leleplezte az utcanevénytáblát: „Pápa rendezett tanácsú város képviselőtestületének az 1895. április 10-én tartott ülésén 23. sorszám alatt tárgyalt ügye s abban hozott határozata.

Napirend: Lovag Zimmermann János úr, városunk kegyes jótevője nevéből a Posta-utcát - mint ahol a jótéteményt élvező városi rajziskola van - Zimmermann János utcának elnevezni javaslatba hozó előterjesztést és az utca elnevezési ünnepélyének f. évi május hó 12-én du. 4 órakor leendő megtartását tárgyzó intézkedését a városi tanácsnak.

Határozat: A képviselőtestület tudomásul veszi és elfogadja, ehhez képest az eddigi Posta utcát városunk nagylelkű jótevője Lovag Zimmermann János úr nevéből, Zimmermann János utcának nevezni ezennel határozatilag kimondja. Az ünnepélynek az előterjesztett terv szerint leendő kivitelével a városi tanácsot megbízza.”

A határozat kihirdetését követően a főjegyző leleplezte az új névtáblát és a közönség használatába ajánlotta a következő szavak kíséretében: „...hulljon le a lepel a tábláról és hirdesse mindenkinek, hogy Pápa városa így tiszteli, így becsüli meg fiát és jótevőjét, így örökíti meg nevét és emlékét...”

Régi és új névtábla a Zimmermann utca sarkán

A leleplezést követően Gyurácz Ferenc városi képviselő emelkedett szólásra. Tartalmas beszédében kiemelte, hogy a város közintézményeit támogató Zimmermann Jánosról elnevezett utca is tanúsítja majd az utókor előtt, hogy városunk társadalma elismeréssel honorálja jótevői érdemeit. Az ünnepség befejezéseként a főiskolai énekkar a Himnusz énekelt, majd a zuhogó esőben végig kitartó tömeg a városházához vonulva oszlott el. Az ünnepséget követő hétfői napon a város vezetősége dísztáviratban köszöntötte Zimmermann Jánost, amire az ünnepelt is táviratilag válaszolt. (A testületi jegyzőkönyv szerint a távirat feladására a város 1 forint 34 krajcárt fizetett ki...)

Örömmünkre szolgálhat, hogy a 20. század viharait átvészelve a Zimmermann János utca elkerülte a névváltoztatásokat és a harmadik évezred küszöbén is hirdeti a névadó emberi nagyságát, segítőkészségét, Pápa város háláját és megbecsülését.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

1. *Pápai Lapok* 1895. május 12. és május 19. szám. - 2. *Pápa rendezett tanácsú város jegyzőkönyvei.* 1895. január 5-én tartott ülés 20. pontja. (Veszprém Megyei Levéltár) - 3. *Pápa rendezett tanácsú város képviselőtestületének 1895. április 10-én tartott közgyűlése,* 23. napirend. (Testületi jegyzőkönyvek, Veszprém Megyei Levéltár)

**Zimmermann János adományából készített színes üveglak
a Szent Anna templomban.**

**(A kép - amely 1903-ban készült Ligeti Sándor budapesti
üvegfestő műhelyében - Árpádházi Szent Erzsébetet ábrázolja.)**

A Pápa és Chemnitz közötti kapcsolatfelvétel

Hála Pápa város lakosságának és vezetésének a Zimmermann Jánosról 1895-ben elnevezett utca átvészelte a második világháborút követő gyakori utcanévváltozásokat és 103 év múltán is hirdeti a város szülöttének és bőkezű mecénásának emlékét.

Ettől függetlenül az utóbbi évtizedekben úgy tűnt, hogy Zimmermann János neve és emléke a feledés homályába merült. Annál is inkább, mivel az általa támogatott ipari rajziskola jogutódai (a 304-es MÜM és az Acsády Ignác Szakképző Iskola) a Zimmermann utcából három évtizeddel ezelőtt átköltözött az Erkel Ferenc utcába, ahol a kor követelményeihez igazodó modern körülmények között folytatják az elődök munkáját. Szinte ezzel egy időben megszűnt a Zimmermann utcai polgári fiúiskola, majd a helyére telepített általános iskola is.

Amikor tehát Zimmermann János neve egyre kevesebbszer került szóba, a véletlen úgy hozta, hogy a rendszerváltozás után újrainduló Pápai Hírlap hasábjain egy közérdekű hír látott napvilágot. 1991. júliusában Chemnitz város képviselőjében Joachim Seyffarth levél érkezett Pápa város vezetőihez, melyben életrajzi adatokat kértek Zimmermann Jánosról. Kérésüket azzal indokolták, hogy könyvet készülnék kiadni róla, hiszen Chemnitzben ő honosította meg a szerszámgépgyártást. Seyffarth úr kérésének megfelelően a város vezetőinek megbízása alapján Németh József, a Városgazdálkodási Vállalat igazgatója, lelkes patrióta és Szalai Antal helytörténész szinte napok alatt összegyűjtötte, amiket egy levél kíséretében elküldtek a német városba:

„Tisztelt Joachim Seyffarth Úr! Örömmel teszek eleget kérésének, hisz városunk szülöttének munkássága, emberi magatartása követendő példa lehet a mai generációnak is. A felkutatott életrajzi adatok birtokában bátran állíthatom, hogy ilyen emberi nagyságok tudták és ma is tudhatják az emberi életminőséget javítani nemzettől függetlenül. Mi, pápaiak büszkéek vagyunk Zimmermann János emberi értékeire, amelyből ma is meríteni tudunk. Az általam vezetett vállalati kollektíva sokat tett és tesz a régi megmentéséért és ápolásáért. Ennek tudható be többek között »Üdvözlét a régi Pápáról« című kiadványunk megjelentetése is. E könyv a századforduló idei városképeket dokumentálja, utcanevekkel együtt. Természetesen még 1902-ben utcát neveztek el Zimmermann Jánosról ott, ahol született (sajnos szülőháza 1874-ben lebontásra került) és ma is az ő nevét viseli az utca. E kiadványt tisztelettel Önnek ajándékozzuk. Tisztelt Seyffarth Úr! E témakörben a későbbiekben is örömmel és szívesen a rendelkezésére állunk. Munkájához kívánunk sok sikert és jó egészséget! Tisztelettel: Németh József.”

Meg kell jegyeznünk, hogy az időközben feltárt adatok alapján a Posta utcát nem 1902-ben, hanem 1895-ben keresztelték át és még azt sem tudjuk biztosan, hogy hol született Zimmermann János, ezért abban sem lehetünk biztosak, hogy egykori szülőházát mikor bontották le. Ismereteink szerint 1991 óta nem történt újabb kapcsolatfelvétel Pápa és Chemnitz között, így azt sem ismerjük, hogy azóta elkészült-e a Zimmermannról szóló monográfia. E sorok írója megpróbálkozott a lehetetlennel és 1998 nyarán kapcsolatot keresett Chemnitzben élő magyar barátaival, kérve őket a Zimmermann Jánossal kapcsolatos adatok, dokumentumok felkutatására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. SZALAI ANTAL: *Zimmermann János = Pápai Hírlap*, 1991. augusztus 2. szám. - 2. Németh József levele Chemnitzbe = uo.

KOSSUTH LAJOS
(1802 - 1894)

Második fejezet

**KOSSUTH LAJOS
PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA**

Kossuth Lajos tisztelete Pápán

Bár Mikszáth Kálmán írta le elsőként Páparól mint diákvárosról, hogy a „Dunántúl Athénje”, a város szellemisége már jóval korábban kisugárzott a környékre. Elsősorban a felvilágosult eszméket hirdető és tanító Református Főiskola hatására a diákság és a polgárság nagy része már a múlt század 30-as éveiben a reformeszmék híve lett.

A pápaiak az 1830-as évek közepétől felfigyeltek Kossuth Lajos tevékenységére, munkásságát figyelemmel kísérték. Példaként említhető, hogy Stettner Lajos, a Pápai Kaszinó jegyzője - Veszprém megyében elsőként - már 1836. június 10-én értesíti Kossuthot, hogy az Országgyűlési Tudósításokat a Kaszinó számára megrendeli. Az 1840-es években alakult Pápaidéki Ipartestület Bizottmánya és Kossuth között közvetlen kapcsolat alakult ki. Kossuth Lajos az Országos Ipartestület igazgatójaként segítette a Pápa-környéki egyesület alakulását. Az alakuló iparoskör elnökéhez intézett, 1845. január 21-én kelt levele máig megmaradt az utókor számára, a Református Főiskola folyosóján pedig 1841 óta ott függött az arcképe...

Ilyen előzmények után nem véletlen, hogy a március 15-i forradalom győzelmét követő napon tartott esti felvonuláson elsősorban Kossuthot éltette a tömeg. Később a Kossuth indítványozta gyűjtés a hadsereg felszerelésére és az önálló magyar pénz megteremtésére nagy sikert hozott. Szegény és gazdag egyformán adakozott, ki-ki tehetsége szerint. Mikor pedig fegyvert kellett fogni a horvátok, az osztrák reguláris csapatok vagy más betolakodók ellen, a pápaiak és a környékbeliek Kossuth nevével az ajkukon álltak a szabadságharc zászlai alá. De Pápa polgárai a negyvennyolcas forradalom és szabadságharc leverése után is hűek maradtak a forradalom vívmányaihoz. Először bűjtették, majd segélyezték a 48-as eszmék őrzőit, azokat, akik egykor honvédként védték vagy polgári tisztségben szolgálták a hazát. Nem feledkeztek meg az emigrációba kényszerült több tízezer hazafiról sem. Köztük a legnagyobb tisztelet Kossuth Lajos személyét övezte. A forradalom és szabadságharc pénzügyminiszterének, a Honvédelmi Bizottmány elnökének, Magyarország kormányzó-elnökének nagy kultusza volt Pápán. Hiába élt emigrációban, a pápaiak szemében (is) a szabadságeszmék szimbóluma maradt és „Kossuth apánk”-ként tisztelték továbbra is.

**Az idealizált Kossuth
(Tyroler József színezett rézmetszete a
Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában)**

Pápa város polgárai hálával őrizték emlékét. Bár emléktáblát, szobrot nem állítottak tiszteletére, de a kiegyezést követően évente megünnepezték név- és születésnapját, a március 15-i ünnepeken méltatták tetteit, szót emeltek állampolgári jogaitól való megfosztása ellen és marandó emléket állítva személyének, 85. születésnapján díszpolgári címmel tüntették ki, 1892-ben pedig utcát neveztek el róla.

*Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára
(1887. szeptember 21.)*

A Kossuth-tisztelet számos tanújelét adta a város, ám ezek közül is kiemelkedik díszpolgárrá választása, mely 85. születésnapjához kötődik. A díszpolgári cím adományozásának történetét a korabeli képviselőtestületi jegyzőkönyv így őrizte meg: „Az állandó választmánynak azon előterjesztése, hogy a napirendre kitűzött tárgysorozat 12. pontja, mely szerint Kossuth Lajosnak városunk díszpolgárává leendő megválasztása indítványoztatik, első helyen vétessék tárgyalás alá; helyesnek ismertetett és elfogadtatott.

Kossuth Lajos hazánk nagy férfijának, a népszabadság rendíthetetlen bajnokának - ki mint nemzetünk legutóbbi szabadságharcának zászlóvivője, ennek szerencsétlen kimenetele után az imádott haza szent földjét elhagyni kényszerülve, az önkéntes száműzetés kínzó gyötrelmeit máig is külföldön szenved, ki a magyar nemzet nemes és lovagias jellemét, életrevalóságát a polgárosult külnemzetekkel is megismertette, ennek jó hírnevét, dicsőségét annyira emelte, s ki ennek sorsa iránt máig is folyton a leghőbb érdeklődéssel, részvéttel viseltetik, városunk díszpolgárává leendő megválasztása iránti indítvány: a lelkesültség általános kitörésével fogadtatott s így Kossuth Lajos hazánk történelmi nagy férfija városunk díszpolgárává egyhangúlag megválasztottnak kimondatott és erről ezen határozat és külön díszokmány megküldésével értesíttetni rendeltetett.”

A határozat alapján hamarosan elkészítették a díszoklevél szövegét a következőképpen:

Mi, Pápa város közönsége és polgármestere adjuk emlékeztetőül mindenkinek, hogy az alulírt napon megtartott rendes őszi közgyűlésünkben hazánk nagy fiát, **Kossuth Lajost**, mint aki hazánk átalakulásának nagy munkájában a nemzet vezére lévén, ez által a jogegyenlőség, közszabadság és állami függetlenség kivívásához nevét örök időkre hozzákapcsolta, akinek tiszta és önzetlen hazaszeretetét, a tudományok s a nemzet iránti meleg érdeklődését dicsőségben elért aggkora csökkenteni képes nem volt, akinek lángszellemét, nagy tehetségeit a történelem régen rávéste ércablájára, akinek nevét ismeri és a legnagyobb alakokat megillető tisztelettel említi az ó és új világ, kinek emléke fennmaradt, míg a népszabadság, törvény előtti egyenlőség az egyesek és nemzetek testvériségének eszméje az emberek gondolkodásából ki nem vész, a haza és az emberiség szolgálatában szerzett érdemei szerény méltánylásául, nagy szellemének tartozó tiszteletünk és csodálatunk kifejezéséül szívünk egész melegével **városunk díszpolgárává egyhangúlag lelkesedéssel megválasztottuk**, kijelentve ezennel, hogy Őt, mint ilyen mindazon jogokkal és előnyökkel, melyekkel városunk polgárai hazai törvényeinknél fogva akár a jelenben élnek, akár a jövőben élni fognak - felruházzuk. Miről kiadtuk jelen polgármesterünk aláírásával ellátott és városunk szokott pecsétjével megerősített oklevelünket.

Kelt Pápán 1887. évi szeptember hó 21-ik napján megtartott őszi rendes közgyűlésünkből.

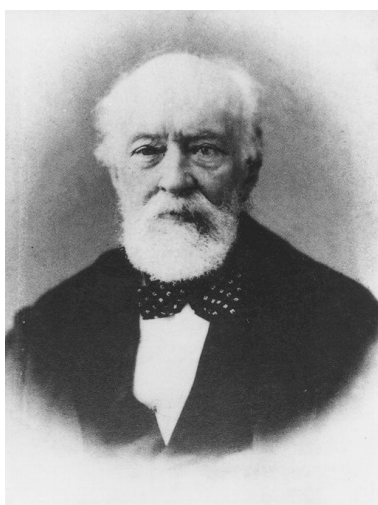
Nagy Boldizsár főjegyző, Osváld Dániel polgármester.

A díszpolgári oklevelet Herz Dávid, a pápai ipariskola ügyes kezű rajztanára készítette szép illusztrációkkal. Az okmányról a korabeli lap így ír: „A díszpolgári oklevél Herz Dávid pápai rajztanár művészetét dicséri. Szép kivitel, dús aranyozással. Fent a nemzeti címer, balról Pápa város címere, jobbról az 1887. év, alul pedig Pápa város kék pecsétje foglal helyet.” Sajnos az oklevél Turinba való eljuttatásának és átadásának körülményei a mai napig ismeretlenek.

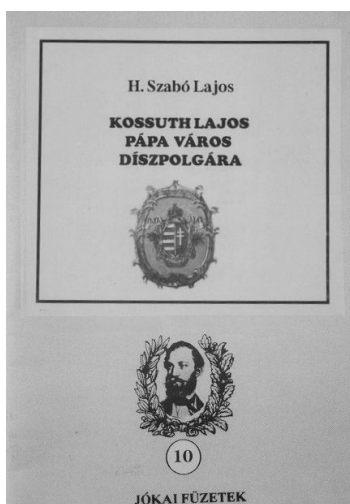
retlenek. Lehet, hogy küldöttség útján vagy postai úton juttatták el Kossuthhoz, ahonnét annak halála után a Magyar Nemzeti Múzeumba került. 1894-ben ugyanis magyar hazafiak egy csoportja - köztük Gelsei Bíró Vince 48-as honvéd alszázados, gici földbirtokos, később pápai lakos - 32.130 frankért megvásárolták Kossuth Lajos 4303 kötetes könyvtárát, közte az autogramokkal ellátott ajándék iratokat is. Valószínű, hogy ebben a gyűjteményben voltak a Pápa, Veszprém és Sümeg városok által kiadott díszpolgári oklevelek is. Félő, hogy a második világháborúban tetemes károkat szenvedett és máig rendezetlen gyűjtemény anyagának egy részével együtt e becses relikviák is elpusztultak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Pápai Hírlap* 1888. augusztus 19. - 2. H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára*. Pápa, 1994. 40. p. (Jókai Füzetek 14.) - 3. H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth-émlékek Veszprém megyében*. Pápa, 1997.

Az öreg Kossuth (1883-84)
(G. Ambrosetti felvételéről készítette Antal László, 1996.)

H. Szabó Lajos: Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára
(Megjelent két kiadásban, 550 példányban a Jókai Füzetek 10. és 14. számaként.)

A Kossuth Lajos utca avatása

Pápa város lakossága hálával és kegyelettel ünnepelte Kossuth Lajos volt kormányzó-elnök, pápai díszpolgár 90. születésnapját.

1892. szeptember 18-án - születésnapja előestéjén - a zsúfolásig megtelt városi színházban előadást tartottak, amelyen a „II. Rákóczi Ferenc fogsága” című darabot mutatták be. Ezt követően a Griff Szálló nagytermében banketten vett részt 120 városi polgár és a színtársulat férfi tagjai, akik előtt ifj. Martonfalvy Elek városi tanácsos ünnepi beszédben méltatta Kossuth Lajos érdemeit. A lelkesítő beszéd hatására, Teuffel Mihály képviselő indítványára a jelenlévők elhatározták, hogy üdvözlő táviratot küldenek Turinba. A szövegezéssel és a továbbítással Martonfalvyt bízták meg. A szeptember 19-én továbbított sürgöny szövege a következő volt: *„Kossuth Lajos úrnak, Magyarország egykori kormányzójának. Turin, Via dei Mille. Pártkülönbség nélkül egyesülve hazánk nagy fia, Magyarország legnagyobb büszkesége, örök dicsősége ünneplésében, a legmélyebb tisztelettel és kiolthatatlan szeretettel üdvözljük a haza legnagyobb fiát, városunk díszpolgárát. Pápa város polgárai.”*

Az ünnepségsorozat előzményeként a városi képviselőtestület 1892. szeptember 3-i ülésén a napirendek tárgyalása előtt 102/1892 (IX. 3.) számú határozatával a következő döntést hozta: *„A napirendre térést megelőzőleg Martonfalvy Elek tanácsos úr felszólal az iránt, hogy időközben több képviselő által aláírt egy oly tárgyat tartalmazó indítvány érkezvén be, mely jellegénél fogva méltó, hogy első helyen tárgyalassék, kéri ezt elrendeltetni; minek folytán felolvastatott a jelzett indítvány, amelyben Kossuth Lajos, nagy hazánkfia s városunk díszpolgára emlékének megörökítésére születésének 90. évfordulója alkalmából városunk egyik főbb utcája »Kossuth Lajos utcának« elneveztetni indítványoztatik. Az indítvány közhelyességgel és lelkesültséggel fogadtatván az eddigi Szél utca Kossuth Lajos utcának elneveztetni egyhangúlag elhatározottat; ezen utca tehát négy ponton lesz ilyen című rendes utcatáblával jelezendő, melyeknek elkészíttetése s a nagy férfiúnak folyó hó 19-ére esendő születési évfordulója napján rendes elhelyezése iránt is idejében intézkedni a városi tanács megbízatik; melynek ezen rövid időhöz kötött megbízatásához képest ezen határozatnak csak birtokon kívüli föllebbezhetése is kimondatik.”*

A képviselőtestület döntése értelmében tehát 1892. szeptember 19-én, hétfőn délelőttre lett kitűzve a Kossuth Lajos utcát jelző táblák elhelyezése és az avatóünnepség. Ennek megfelelően délelőtt 11 órakor mozsárágyúk lövése jelezte az ünnepség kezdetét. Az ágyúlövések után a városháza elől zeneszóval és zászlókkal indult meg a tömeg a helyszínre. A Kapuszin alatt áthaladva elérték Mattus György sarokházát, ahol az ideiglenesen elhelyezett tábla felszegezése szerepelt a programban. Nagy Boldizsár főjegyző ünnepi beszéde után átadta az utcát a város közönségének, majd Teuffel Mihály szónoklatot mondott és babérkoszorút helyezett el az utcát jelző táblára. Az avatóünnepség a Szózat és a Kossuth-nóták eléneklésével ért véget.

Mai utcanévtábla a Belvárosban

Pápa város döntésének kedvező hatása környékbeli falvakban is éreztette hatását. Hol előbb, hol később mindenütt neveztek el utcát vagy teret Kossuthról, méltatták a nagy névadó érdemeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

1. Pápa város képviselőtestületének 1902. szeptember 3-án kelt 102/1902. (IX. 3.) sz. közgyűlési határozata (Veszprém Megyei Levéltár) - 2. H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára*. Pápa, 1994. (Jókai Füzetek 14.) - 3. *Pápai Lapok* 1902. augusztus 31. és szeptember 21. számai.

Kossuth Lajos visszahonosításának kezdeményezése

Az 1879. évi L. törvénycikk a honosság kérdésében kimondta, hogy aki tíz esztendőn át megszakítás nélkül külföldön tartózkodik s e határidő letelte előtt a Monarchia valamelyik konzulátusánál állampolgárságának fennmaradása érdekében nem jelentkezik: megszűnik magyar állampolgárnak lenni.

A már évtizedek óta Turinban élő Kossuth Lajos méltatlannak érezte ezt az eljárást, ezért nem élt a lehetőséggel, nem kérvényezte magyar állampolgárságának megtartását. Ezzel 1890. január 1-jén automatikusan hontalanná vált. Ugyanakkor már 1889-től kezdődően - szolidaritásból, tiszteletből, ellensúlyozási szándékkal - egyre több település választotta díszpolgárává az agg Kossuthot, és visszahonosításának követelése is széles körben bontakozott ki.

E mozgalomhoz szinte egész Veszprém megye csatlakozott. Elsőként talán az ugori választókerületben indult széleskörű mozgalom Kossuth Lajos visszahonosítása érdekében. Az 1893-as év végén Gelsei Bíró Vince országgyűlési képviselő kezdeményezésére induló mozgalomhoz Bakonytamási, Alsó- és Felsőgörzsöny, Lovászpátona, Takácsi és Varsány (Veszprémvarsány) is csatlakozott. Pápa képviselőtestülete közvetlenül a képviselőházhoz folyamodott, kérve Kossuth állampolgárságának visszaadását. Az erről szóló határozat az 1894. március 3-án tartott közgyűlésen született:

„Mélyen tisztelt képviselőház! Az 1879. évi L. törvénycikk által történelmünk legkimagaslóbb alakja, történelmünk büszkesége, Kossuth Lajos hontalanná lett. Hontalanná lett, megszűnt a magyar haza fia lenni jogilag azon férfiú, aki nemzetét a törvény előtt egyenlővé tette, aki megtámadott nemzeti függetlenségünknek, a világ bámulatát felkeltő élet-halál harcában intező vezérfia volt.

Jogilag mondhatjuk, hogy hontalan lett, mert hogy tényleg minden magyar kebelben honos, azt tudjuk, azt érezzük mindnyájan. Neve ott van a nép ajkán, dalainkban; cselekedete, munkája, munkájának gyümölcse társadalmunkban, jogi és társadalmi életünkben. Ha nemzeti lelkesedés árja hatja át lelkünket vagy ha hazafiúi aggodalom tölti el szívünket, nem az ő nevét vesszük nyelvünkre? Vagy nem-e az ő utolérhetetlen tanulmánya és előrelátó bölcsességéhez fordulunk?

Ez a férfiú, nemzetünknek az a legendaszerű alakja Mindenható Isten kegyelméből szellemi tehetsége utolérhetetlen nagyságában, a szabadságszerető olaszok földjén, ezek szíves vendégszeretetében még ma is él. Azonban nagyon előrehaladott kor miatt és a száműzetés keserű megpróbáltatása között teste megtörött. Nehogy élete utolsó napjait a hontalanság fájó érzete gyötörje s e keserű tudattal tűnjék le nemzetünk egéről és szálljon sírba.

Pápa város közönsége kedves hazafiúi kötelességet vél teljesíteni, amidőn alázatos kéréssel járul a mélyen tisztelt Képviselőházhoz, hogy Kossuth Lajos, nemzeti nagyságunk, történelmünk kimagasló alakjának visszahonosítása iránt, hajlott korára és megtört egészségi állapotára való tekintettel sürgősen törvényhozásilag intézkedni kegyeskedjék.

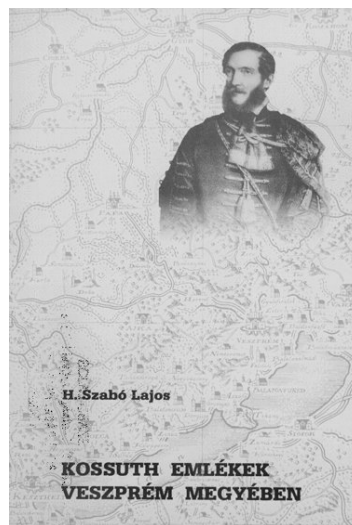
Hódolatteljes tisztelettel maradunk a mélyen tisztelt képviselőháznak alázatos szolgái. Pápa város közönsége nevében: Lampert Lajos főjegyző, Osváld Dániel polgármester.”

A turini remete idős szervezete azonban már csak két hétig tudott megbirkózni a vesebántalmakkal és a tüdőlobbal - 1894. március 20-án csendesen elhunyt. Valószínű, hogy a pápai és máshonnan is érkező kérelmeknek nem sok foganatja lett volna akkor sem, ha Kossuth még él néhány hónapig. A hivatalos kormányzat nemcsak életében, halálában is félt

Kossuthról: nem kapott állami temetést, Budapest székesfőváros vállalta a temetést, amelyen 150 ezer ember vett részt. 1894. április 1-jén utolsó útjára a nép hálája és részvéte kísérte - koporsóját kétezer koszorú borította a Nemzeti Múzeum lépcsőjén.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára*. Pápa, 1994. (Jókai Füzetek, 14.) - 2. T. HORVÁTH LAJOS: *Kossuth alakja a 19. század végi Veszprém vármegye társadalmi és politikai életében*. In: „Előttem állott nemzetem ébredése” Kossuth Lajos 1802-1894. Veszprém, 1995. - 3. *Pápai Lapok*, 1894. március 18. - 4. *Pápai Független Újság*, 1893. január 7. - 5. H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth-emlékek Veszprém megyében*. Pápa, 1997.

H. Szabó Lajos: Kossuth-emlékek Veszprém megyében
(A szerző kiadása, megjelent 1997-ben 1500 példányban.)

Pápa város gyásza és képviselete Kossuth Lajos temetésén

Hazánk nagy halottja, Kossuth Lajos 92 éves korában, 1894. március 20-án örökre lehunyta szemét az olaszországi Turin (ma Torino) városában. A gyász hír március 21-én, szerdán a reggeli órákban terjedt el Pápán és számos köz- és magánépületre azonnal kitűzték a fekete lobogót. A korabeli sajtó leírása szerint a városházán, a megyeházán, a református főiskolán, a bencések rendházán és iskoláján, a református paplakon és elemi iskolán, a régi takarékpénztáron, a Lloyd, a Kaszinó, a Polgári Kör, a zsidó hitközség székházán és sok magánépületén hirdették a gyászlobogók a nagy magyar elhunytát.

A Kaszinóban, a kávéházakban, társaságban és az utcákon mindenütt Kossuthról beszéltek az emberek s a legkeményebb magyarnak is könnyű tódult a szemébe. A kereskedők gyászlepellet vonták be kirakataikat, gyászfátyollal övezték Kossuth arcképét, ki életében sokat tett a magyar kereskedelem felvirágoztatásáért. Az izraelita iparosok gyámolító egyesülete elnapolta a március 25-ére tervezett táncmulatságot és részvétlávíratot küldött a gyászoló családnak. Pollák Henrik kávéháztulajdonos a zsidó purimkor szokásos zeneestélyt későbbre halasztotta. Az izraelita hitközség elemi iskolájában március 30-án gyászünnepélyt rendeztek és iskolai szünetet rendeltek el.

Az evangélikus és református egyház elhatározta, hogy április 1-jén gyászistentiszteletet tartanak, illetve az evangélikus templom harangjai a budapesti temetéssel egyidőben, délelőtt 10 és 11 óra között szólalnak meg.

A Pápai Önkéntes Tűzoltó Egylet P. Szabó Károly elnökle alatt 1894. március 21-én ülésezett és elhatározta, hogy 12 tagú küldöttséggel vesz részt Kossuth Lajos temetésén, ahol a rend fenntartásában segédkezet nyújt a budapesti tűzoltóknak. A Kereskedő Ifjúság Önképzőköre gyászának jegyzőkönyvileg adott kifejezést és 20 forintot szavazott meg a felállítandó szobor javára. A Jókai Kör elnöksége és Lovászpátona lakossága úgy döntött, hogy küldöttséggel vesz részt a temetésen és koszorúzni is fognak.

A városi képviselőtestület is gyorsan intézkedett. Már március 22-én délután rendkívüli közgyűlést tartottak, melyen hazafias beszédben terjesztette elő indítványát arról, hogy a város méltó módon rója le kegyeletét Kossuth Lajos halála alkalmával. Egyhangúlag elfogadták azt a javaslatot, hogy a temetésen küldöttség képviselje a várost, a koszorú elkészíttetésével Horváth Lajos képviselőt bízták meg. A Kossuth-szobor javára 200 forintot szavaztak meg és egyúttal lelkesítő felhívást tettek közzé, kérve a város polgárait, hogy adakozzanak a nemes célra. Végül részvétlávíratban fejezték ki Pápa város lakosságának együttérzését a gyászoló családnak:

„Kossuth Ferencz TURIN, Via dei Mille. Pápa város képviselőtestülete Kossuth Lajosnak, hazánk nagy fia és díszpolgárának elhunytá alkalmával a mélyen lesújtott család gyászában és kedvében mély részvétellel osztozunk. Pápa város képviselőtestületének a mai napon tartott rendkívüli közgyűléséből. Osváld Dániel polgármester.”

A temetésen Veszprém vármegye nagy létszámú küldöttséggel képviseltette magát, amelyben ott voltak Pápa város követei is. A vármegye küldöttségét Véghely Dezső királyi tanácsos, megyei alispán vezette, a megyebizottsági tagok közül ott voltak Pápáról: Koller Kálmán, dr. Koritschner Lipót, Körmeny Béla, Puzdor Gyula és Tarczy Dezső. A pápai küldöttségből Szokoly Ignác polgármester-helyettes és Horváth Lajos képviselő március 29-én elutazott Budapestre, hogy a város koszorúját másnap délután elhelyezhessék Kossuth ravatalán. A koszorúra kötött piros-kék szalagon a „Pápa város közönsége - Kossuth Lajosnak” felirat állt.

Néhány marék földet is magukkal vittek az ihászi csataterről. A város képviselőjében ott volt még: Láng Lajos és Fenyvessy Ferenc országgyűlési képviselő, Barthalos István, Baráth Károly, Gyurácz Ferenc, Hanauer Béla, dr. Kende Ádám, Kis Gábor, Koczka László, Mattus György, Néger Ágoston apátplébános, Steinberger Lipót, Tóth István és Valter Sándor.

A küldöttség tagjai piros-kék gombokkal díszített gyászkokárdát viseltek, amikor március 31-én a Vigadó Kávéházból átvonultak Kossuth ravatalának megtekintésére. A temetés napján pedig a Központi Kávéházban találkoztak s innen indultak a temetésre egy pápai hajdú által vitt városi zászló alatt. A küldöttség a Múzeumkert előtt kapott helyet a szertartás alatt és egészen a Kerepesi temető kapujáig kísérte hazánk nagy halottjának és városunk díszpolgárának koporsóját.

A Pápai Önkéntes Tűzoltó Egylet 12 tagja Bikky Sándor alparancsnok vezetése alatt, Horváth Mihály szakaszvezető, Pakrócz Kálmán, Freiszberger Vilmos segédtsztek, Vandlich zászló-tartó, Rácz alszertárnok, Csík szakaszvezető és öt önkéntes tűzoltó részvételével a Múzeum körút és a Kossuth Lajos utca sarkán segédkezett a rend fenntartásában.

A temetés után a város küldöttségének és a polgároknak egy része hazautazott, de az ottmaradt képviselők (Baráth Károly, Hanauer Béla, dr. Kende Ádám, Koczka László, dr. Koritschner Lipót, Körmendy Béla, Mattus György, Tóth István és Valter Sándor) Szokoly Ignác alpolgármester vezetésével április 2-án délelőtt tíz órakor tisztelegtek a Vigadóban Kossuth Lajos fiainál. Az alpolgármester részvétnyilvánító beszédére Kossuth Ferenc a következőket mondta: *„Köszönöm Pápa városának szíves részvételét. Adjon Isten városuknak felvirágzást, még nagyobb, amilyenben eddig része volt. Mint honfiaknak többet és jobbat nem kívánhatok, mint azt, hogy legyenek szabad polgárai egy még szabadabb hazának.”*

A beszéd elhangzása után Kossuth Ferenc és Kossuth Lajos Tivadar kezét fogták Szokoly Ignáccal és egy csokrot nyújtottak át nekik, amit a ravatalon lévő koszorúból kötöttek. Ezt követően a képviselők hazautaztak és a csokrot ereklyeként hozták magukkal Pápara.

FELHASZNÁLT IRODALOM

H. SZABÓ LAJOS: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára*. Pápa, 1994. (Jókai Füzetek, 14.)

A Kossuth-mauzóleum a Kerepesi temetőben

Kossuth Ferenc köszönőlevele Pápa városához

Turin, 1894. május 26.

Pápa város t. képviselő-testületének

„Elkészve bár, de annál melegebben köszönöm (öcsém nevében is) azon részvétet, melylyel a képviselő-testület minket megtisztelni kegyes volt. Késedelmemet a nagy csapásból eredő körülmények okozták. Ezen csapás lesújtott, mert a nagy halott nekünk mindenünk volt; - én úgy is mint fíu, úgy is mint Magyar édes atyámat vesztettem; a polgárosodott világ pedig a szabadság eltiűnt Apostolát gyászolja.

Dicsősége volt Ő hazájának; - a jelen század ragyog nevétől, melynek fényét mindig hazájára irányítá. Egész élete a honfi szolgálatok, a honfi érdemek nagy halmaza volt; halála pedig honfi érzelmekben és nagy eszménye iránt lelkesedésben egyesíté az egész hazát.

Ő ébreszté fel a nemzetet.

Ő tette életerőssé, a nép millióit befogadva az alkotmány sáncaiba. Ő adott öntudatot a nemzetnek, Ő vezette önvédelmét, Ő mutatta meg, hogy a magyar tud is, akar is szabad és önálló lenni. Ő tartotta fenn az elnyomás korszakában a nemzet létjogát és Ő emelte fel a Magyar kérdést európai kérdések színvonalára. Ő fenyegette az elnyomókat mindig és mindenütt, míg végre belé rettentek az okulásba; és midőn a kényuralom okult, s a nemzet biztosíthatá jelenét, Ő örködött a távolból, Ő intett, Ő bízott, Ő képviselt egy nagy jövőt... mindaddig míg meg nem halt... hontalanul!

Ez volt az Ő élettörténete; ezt tanultam a külföldön a külföldtől, én, kedves halottunknak hű fia; és ezt fogja egykor feljegyezni róla a Magyar történelem. Mély tisztelettel

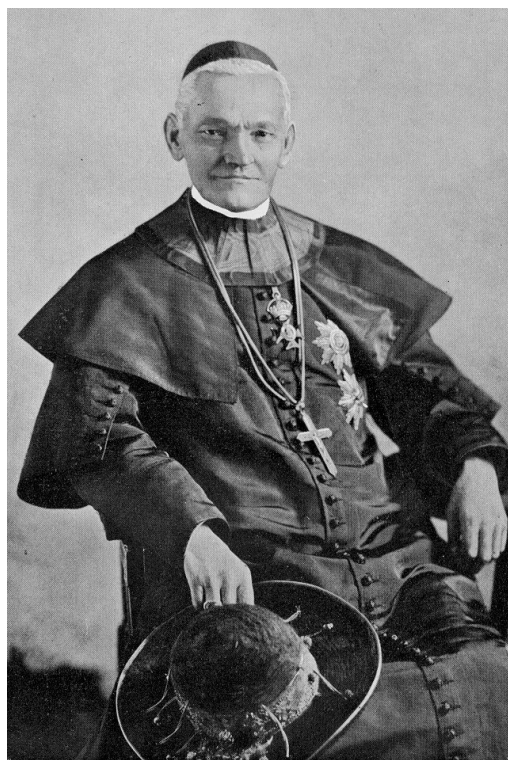
Kossuth Ferencz”

Díszközgyűlés Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján

Kossuth Lajos halála után sem csökkent tisztelőinek tábora Pápán. A március 15-i ünnepek alkalmával és más, 48-as eseményekhez és személyekhez kapcsolódó megemlékezések során mindenütt tisztelettel említették nevét és tetteit. A megemlékezések sorából kiemelkedik születésének századik évfordulója tiszteletére rendezett díszközgyűlés.

Az ünnepi ülés megtartását a város képviselőtestülete 1902. augusztus 30-i közgyűlésén határozta el, miután Baráth Ferenc képviselő, 48-as honvédszázados augusztus 24-én kelt írásbeli javaslatát elfogadva úgy döntöttek, hogy a nagy hazafi születésének 100. évfordulóját „díszközgyűléssel” fogják megünnepelni. 1902. szeptember 18-án, csütörtökön délelőtt 10 órakor a református főiskola tornatermében vette kezdetét az ünnepség, miután a képviselők és a meghívott vendégek zsúfolásig megtöltötték a termet. Az ünnepség kezdetére és másnap, Kossuth Lajos születésnapján szinte valamennyi köz- és magánépületen ott lengett a nemzeti színű trikolor.

A díszközgyűlést Mészáros Károly polgármester nyitotta meg, majd Gyurácz Ferenc képviselő, evangélikus püspök méltatta Kossuth Lajos érdemeit, kifejezve a város lakosságának háláját a már nyolc éve halott „szabadság apostola” emléke előtt. Utána Kapossy Lucián tanár emelkedett szólásra és javaslatot tett alapítvány létrehozására. A fellelkesült tömeg egyhangúlag elhatározta, hogy Kossuth Lajos születésének 100. évfordulója emlékére ezer koronás alapítványt hoz létre, melynek kamatait tízévenként egy pápai születésű, illetve Pápán élő személy által írt hazafias szellemű, eredeti költői vagy prózai alkotás támogatására fordítják. (Pápa város lakossága bizonyára támogatna egy hasonló kezdeményezést jelenleg is...)

VASZARY KOLOS
(1832 - 1915)

Harmadik fejezet

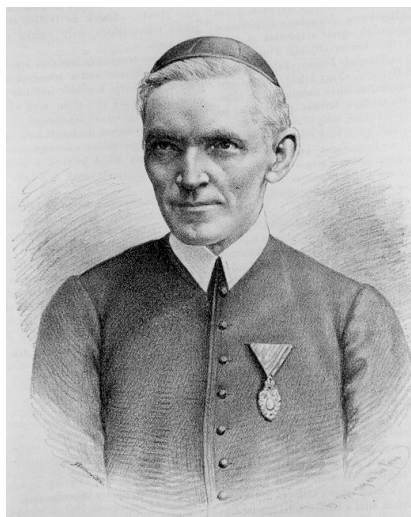
**VASZARY KOLOS
PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA**

Vaszary Kolos és Pápa

Vaszary Kolos Ferenc 1832. február 12-én született a Zala vármegyéhez tartozó Keszthelyen, Vaszary János szücsmester és Bajnok Terézia házasságából. Apja után a keresztségben a Ferenc nevet kapta (a Kolos nevet Pannonhalmán vette fel szerzetesi névként.)

Származását tekintve Vaszary Kolos Veszprém megyeinek tekinthető, hiszen ősei a Pápa melletti Vaszarról kerültek Keszthelyre. Az eredetileg Zsédenyi nevezetű család két őse valamikor a 18. században Vaszarról Keszthelyre költözött, ott nősültek, gyermekeik ott születtek és a keszthelyiek „vaszariak”-nak, „a két vaszari”-nak nevezték őket. Egy idő után a ragadványnévből családnév lett. Idős Vaszary Ferencnek hat gyermeke volt. A hatvan éves korában, a második házasságából született Ferenc volt a legfiatalabb. (Féltestvérének, a nála jóval korosabb Vaszary Antalnak két fia, Sándor és János honvédként harcoltak a szabadságharcban.) Unokaöccse, ifj. Vaszary János pedig kiváló festő lett.

A már idős apa 1840-ben elhunyt, a nyolcéves Ferenc árván maradt, özvegy édesanyja nevelte. Keszthelyen elvégezte az elemi iskolát és a továbbtanulásra érdemes kitűnő tanuló egyházi támogatással 1847. szeptember 15-től Pannonhalmán folytatta tanulmányait, ahol 1854. június 6-án fogadalmat téve a Szent Benedek Rend tagja lett. Első tanári állomása Komárom volt, ahol 1854-1856 évek között tanított, miközben 1855. május 26-án pappá szentelték. Komáromból 1856. őszén helyezték Pápára, ahol a bencések algimnáziumában öt éven át tanított. Mindegyik tanévben a harmadik osztály főnökeként végezte nevelői munkáját. Az 1856/57. tanévben osztályában vallástant, latint és történelmet oktatott, a 4. osztályban pedig latint. A következő tanévben (1857/58) az előbbieken kívül még a 2. osztályban is tanította a vallástant. A harmadik tanévben (1858/59) osztályában a latin és történelem, a 2. osztályban a történelem oktatását bízták rá. Az 1859/60-as évben azonos osztályoknak azonos tantárgyakat oktatott, úgyszintén 1860/61-ben. Különösen történelemórái miatt rajongtak érte a diákok, mert előadásai közvetlenek voltak és a hazafias érzést erősítették bennük. A vallásos és hazafias nevelés mellett növendékei testi edzettségére is elsőként gondolt.

Vaszary Kolos, a bencés tanár

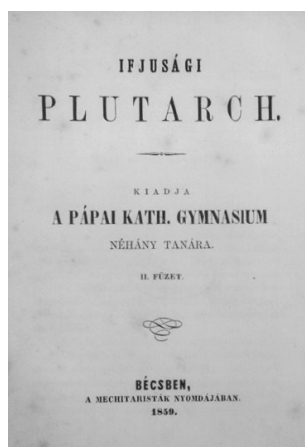
Vaszary Kolos pápai tanárkodásának ideje az elnyomatás korszakának enyhülésére, a nemzet-tudat újjáébredésének kezdetére esik. (Megbukik a Bach-rendszer és 1860. október 20-án I. Ferenc József kiadja az ún. Októberi Diplomát.) A nemzeti önértéket ápoló törekvésekhez Vaszary Kolos lelkesedéssel és meggyőződéssel csatlakozott. Közreműködésével az iskola

tanévzáró ünnepségei, az 1860. évi ifjúsági zászlószentelés a nemzeti érzés ápolásának és fenntartásának eszközei voltak. Füssy (korábban Fuchs) Tamás igazgatóval többször is megfordultak Dákán, hogy gróf Batthyány Lajos miniszterelnök özvegyét megnyerjék zászlóanyának. Küldetésük sikerrel járt, 1860-ban sor kerülhetett az iskola zászlajának fölszentelésére, melyhez hasonló nemzeti összefogásra nem igen volt példa akkoriban. E tettükért Füssy és Vaszary neve bekerült az osztrák titkosrendőrség „fekete könyvébe”. Az 1860-ban felszentelt zászlót az iskolai ünnepségeken és a körmeneteken minden alkalommal kibontották - egészen az államosításig (1948), sorsa azóta ismeretlen. Ugyanakkor a Batthyány Lajosné által adományozott zászlószalagot a pápai helytörténeti múzeum jelenleg is őrzi.

**A gróf Batthyány Lajos özvegye által a pápai bencés
algimnázium zászlajára kötött zászlószalag (1860)**

Az irodalmi élet élénkítésére Füssy Tamással megindították az „Ifjúsági Plutarch” című kiadványt, melyben az ifjúság elé példaképül történelmi személyiségeket állítottak. Az 1858-1860 között három éven át megjelenő sorozatban szerepelt Hunyadi János, Szilágyi Erzsébet, Mátyás király, Széchényi Ferenc, Garay János, Vörösmarty Mihály, a keszthelyi Georgicont alapító Festetics György és még sokan mások. (Szerencsére e kiadvány számos példánya megmaradt az utókor számára, ezek a Veszprém Megyei Levéltárban 4846. szám alatt megtalálhatók.) Toldy Ferenc ezt a munkát az ifjúsági irodalom legjelesebb termékei közé sorolta.

**A pápai bencés algimnázium tanárai által írt és
szerkesztett „Ifjúsági Plutarch”**

A fent említettek mellett Vaszary Kolos tanártársaival, Füssy Tamással és Méry Etelével gyakran írt a Tanodai Lapokban a germanizáció káros hatásáról. Füssyvel együtt Pápán kezdett hozzá a Világtörténelem című tankönyv megírásához.

Vaszary nemcsak tanított Pápán, gyakran prédikált is a Nagytemplomban, a Szent Anna-kápolnában és a bencések templomában - a templomok ilyenkor zsúfolásig megteltek. Részt vett a város és a megye társadalmi életében is. Ennek bizonyítékai között említhető, hogy ott találjuk diákjai élén Dákán, amikor Pápa és környéke lakossága tisztelgő látogatást tett a száműzetésből hazatért Teleki Lászlónál, aki özvegy gróf Batthyány Lajosné vendégeként tartózkodott Dákán. 1861. február 26-án a pápaiak tudomást szereztek erről a tényről, azonnal szervezkedni kezdtek és február 28-án délután 4 óra körül 500-600 főnyi tömeg gyűlt össze a református főiskola új épülete (a mai Nátus) udvarán. Nemzeti zászló alatt vonultak Dákára, miközben a környék lakossága csatlakozott hozzájuk. A kivilágított dákai kastély elé a Klapka-induló éneklése közben érkeztek meg és ott a főiskola énekkarának vezetésével elénekelték a Himnuszt, aztán köszöntötték a grófi családot. Ezután Tarczy Lajos főiskolai tanár (48-as nemzetőr) üdvözölte Teleki Lászlót, majd annak hazafiságra buzdító válasza után Vaszary Kolos emelkedett szólásra. Szavait megőrizte a korabeli hírlapi tudósító: *„Most már hisszük, hogy reményeink nem lesznek üres szappanbuborékok. Eddigi reményeink, méltóságod beszéde és biztatásai folytán még ez évben gazdag aratásra jogosítanak bennünket... Neked ajánljuk föl mindenünket, átadjuk szíveinket, mert tudjuk, hogy oda fogod letenni, hova mi is szántuk - a haza oltárára!”*

A látogatás az éjszakába nyúlóan ért véget, amikor az ünneplő sokaság a Batthyány-induló és a Kossuth-nóta éneklése közben távozott. (A korabeli sajtó szerint 1849 után ekkor hangzott el először a Kossuth-nóta ismert szövege: „Kossuth Lajos azt izente...”.) Néhány nap múlva gróf Teleki László gróf Batthyány Elemérrel együtt tisztelgő látogatást tett a pápai bencés algimnáziumban Füssy Tamásnál és Vaszary Kolosnál.

Az 1861. évi követválasztás még Pápán érte Vaszaryt. A város lakosságának megbecsülését példázza, hogy őt jelölték képviselőnek, ő azonban szerényen lemondott egy Szabó Imre nevű személy javára. Vaszary Kolos 1861. őszén búcsút vett Pápától: az esztergomi főgimnáziumba helyezték, ahol világtörténelmet, magyar történelmet és magyar irodalmat tanított. Az esztergomi gimnazisták Vaszary Kolos útján szerezték meg *Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történetéből* című munkáját. A tiltott listán lévő hazafias szellemű kiadványt ugyanis Svájcban adták ki. A tanítás mellett erősítette a főgimnázium önképzőkörének tevékenységét is. 1867. március 31-én tanári vizsgát tett történelemből és földrajzból, így ő lett a bencés rend első okleveles középiskolai tanára.

Nyolc év esztergomi tartózkodás után 1869-ben Győrbe helyezték, ahol a gimnázium igazgatója és a rendház főnöke lett. Győrben is folytatta irodalmi munkásságát, számos kiadványa jelent meg. Győri működésének végén, tanügyi eredményeinek elismeréseként a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki (1884). Egy évvel később, 1885. április 28-án pannonthalmi főapáttá választották, majd gyorsan haladva az egyházi ranglétrán Magyarország hercegprímásává és esztergomi érsekké nevezték ki (1891. október 27.) Püspökké 1892. február 7-én szentelték, a pápától a bíborosi kalapot 1893. január 16-án kapta meg. Ezzel az ország zászlósura, a király után következő második közjogi méltóság lett. E tisztségében mondta el az emlékezetes millenniumi szentbeszédét a budavári Mátyás-templomban. (Híressé vált mondata: „Kard foglalta el, kereszt tartotta fenn e hazát!”) Ekkor vehette át az uralkodótól a Szent István-rend nagykeresztjét.

Vaszary Kolos 1894-től az Akadémia igazgatósági tagjaként is munkálkodott. Miután idős korára való tekintettel 1912-ben lemondott érseki székéről az általa építtetett (1889) balatonfüredi bencés nyaralóban élt és történeti tanulmányok írásával foglalkozott. Itt halt meg 83 éves korában, 1915. szeptember 3-án. Hat nappal később szülővárosában, Keszthelyen temették el. (Azért nem Esztergomban, mert érsekségéről lemondott.) Ide, az esztergomi bazilika érseki kriptájába csak 1981. március 30-án szállították hamvait.

A füredi partmenti sétány egy szakaszát róla nevezték el, Keszthelyen pedig utca őrzi emlékét. Természetesen Pápáról sem feledkezett meg. Főapátként több ízben is meglátogatta a pápai bencés gimnáziumot. De Pápa városa sem felejtette el egykori jeles tanárát, tekintélyes közéleti személyiségét. Amikor Horváth Lajos képviselő indítványára felvetődött neve a díszpolgárjelöltek között, a közvélemény azonnal pártfogolta az előterjesztést. Így született meg az egyhangú döntés: Vaszary Kolost Pápa városa 1891. november 14-én díszpolgári címmel tüntette ki. Megválasztásának történetét azért tesszük közzé, mert személyisége és tanári-művelődésügyi tevékenysége példa lehet a mai generáció számára is. Méltó lenne városunkhoz, ha e jeles díszpolgárának emléket állítana egy róla elnevezett utcával, térrel vagy emléktáblával.

FELHASZNÁLT IRODALOM

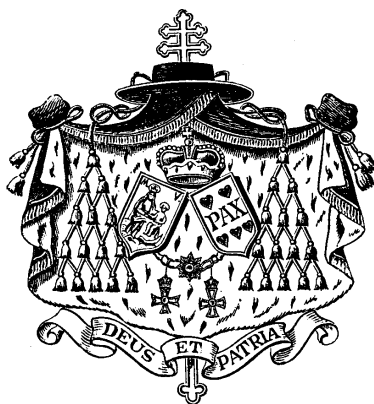
1. KEMÉNYFY K. DÁNIEL: *Vaszary Kolos 1855-1905*. Esztergom, 1905. - 2. Veszprém megyei életrajzi lexikon. Veszprém, 1998. 538-539. p. - 3. Pápai pedagóguslexikon. Pápa, 1997. 125-126. p. - 4. A pannonthalmi Szent Benedek-rend története. VI/B. kötet. Bp. - 5. *Vasárnapi Ujság* 1891. 45. szám. - 6. SOMFAI BALÁZS: *Nagyjaink*. In.: A pápai Türr István Gimnázium és Óvónői Szakközépiskola jubileumi évkönyve 1638 - 1988. Veszprém, 1988. 219. p.

*Vaszary Kolos hercegprímási kinevezése és
pápai díszpolgárrá választása*

„Vallás- és közoktatásügyi miniszterem előterjesztésére: Vaszary Kolos Ferenc, a Szent-Márton hitvalló és püspökről nevezett pannonhalmi Szent-Benedek rendű főapátsági egyházkerület főpásztorát, Pannonhalmának és a magyar szent korona alá tartozó Szent-Benedek rendű összes apátságok főapátját és örökös elnökét, Magyarország hercegprímásává és esztergomi érsekké kinevezem.

Kelt Bécsben, 1891. évi október hó 27-én.

*I. FERENCZ JÓZSEF, s. k.
Gróf Csáky Albin, s. k.”*

VASZARY KOLOS FERENC

A RÓMAI SZENTEGYHÁZ ÁLDOZÁR BIBORNOKA,

ESZTERGOMI ÉRSEK, MAGYARORSZÁG HERCEGPRÍMÁSA, AZ APOSTOLI SZENTSZÉK SZÜLETETT KÖVETE, FŐ- ÉS TITKOS KANCELLÁR, VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS, A JELES SZENT-ISTVÁN-REND FŐPAPJA, ÚGYANANNAK ÉS A FERENC-JÓZSEF-RENDNEK NAGYKERESZTES LOVAGJA, AZ EGYHÁZI BIZOTTSÁG ELNÖKE, ESZTERGOM VÁRMEGYE ÖRÖKÖS FŐISPÁNJA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA IGAZGATÓ TAGJA, BEKEBELEZETT THEOL. DOKTOR, STB. STB. STB.

**Vaszary Kolos főpásztori címere, rajta jelmondata:
„Deus et patria” (Isten és haza)**

Pápán gyorsan elterjedt a kinevezés híre és a város polgárai büszkék voltak arra, hogy az egykori bencés tanár ilyen magas közjogi méltóságra jutott. A városi tanács már november 4-i ülésén egyhangúlag elhatározta, hogy Vaszary Kolost hercegprímási kinevezése alkalmából dísztáviratban köszönti. A távirat szerkesztésével és elküldésével a városi főjegyzőt bízták meg. Már ekkor felvetődött a díszpolgárrá választás ötlete. Ahogy a hír kiszivárgott, a Pápai Lapok szerkesztősége azonnal az ügy mellé állt és a november 5-i számban így üdvözölte a kezdeményezést: „Részünkről a legmelegebben üdvözljük azon mozgalmat, mely a képviselő-testület körében az új hercegprímásnak városunk díszpolgárává leendő megválasztása irányában megindult s mely legközelebb tartandó városi közgyűlésen mint indítvány az összes képviselőktől egyhangú lelkesedéssel el fog fogadtatni.” Ezekben a napokban nyújtotta be indítványát Horváth Lajos képviselő, melyben javasolja a díszpolgári cím odaítélését. Javaslatára így szövelt:

„Az általános öröm nyilvánítása között, mely a Kárpátoktól Adriáig a legközelebbi napokban országszerte kifejezést nyert, felújulnak a múlt emlékei városunk kegyetes érzésű, hazafias polgárai előtt is azon időkre, mikor hosszas elnyomatás után a szabadság hajnala hazánk egére felderült. Ha bár mint gyermek voltam tanuja az akkori dicső napoknak, de annál fogékonyabban él bennem emléke egy férfiúnak, ki akkor lépett először a nyilvánosság terére és lángoló hazafiságával, elragadó ékes-szólásával csakhamar e város és megye területén egyik vezére és legmeghatásosabb szószólója lett a politikai mozgalmaknak. S ami a 30 év előtt e város szerény falai között megtörtént, ugyanaz sokkal fényesebb és szélesebb körben ismétlődött most, midőn ugyanazon férfiú a korona bizalma által az egész ország örömeire olyan csillagnak ismertetett fel, melynek ragyogására mi, pápaiak 30 év előtt is büszkék valánk.

Nem a nagyok előtt való hízélgés célzata, hanem az őszinte hódolat indította arra, hogy kifejezést adjak azon tiszteletteljes ragaszkodásnak, melyet a nagyérdemű főpap, Vaszary Kolos iránt e város minden polgára minden időben érzett, akkor, midőn a hozzánk is közel eső körtől megválik, hogy igaz vallásosságával, mély tudományával és lángoló hazafiságával az egész ország főpapja, vezére és mintaképe legyen, de biztat a tudat, hogy a válás csak látszólagos; mert a nap habár keletre osztja is sugarait, keleté marad akkor is, ha áldó fényével az egész féltekét besugározza.

Azon alkalomból tehát, midőn királyunk Ő Felsége által Vaszary Kolos pannonhalmi főapát Ő Nagyméltósága Magyarország hercegprímásává legkegyelmesebben kineveztetett, e város közóhajának megfelelően azon tiszteletteljes indítványt terjesztem elő, hogy a képviselő-testületi közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezze ki örömét a legmagasabb elhatározás felett, és Vaszary Kolost, immár Magyarország főméltóságú és főtisztelendő hercegprímását és esztergomi érseket országos nagy érdemeinek méltánylásául és e város lakosai iránt mindenkor tanúsított kegyes jóindulatainak hálás elismeréseül Pápa város díszpolgárává válassza meg.”

A javaslat beterjesztését követően pontosan egy hét múlva, 1891. november 14-én ültek össze a képviselőtestület tagjai, hogy díszközgyűlésen, egyetlen napirendi pontként döntsenek Vaszary Kolos megválasztása ügyében. A közgyűlést Osváld Dániel polgármester nyitotta meg, majd a következő szavak kíséretében terjesztette elő a napirendet: *„Mélyen tisztelt képviselőtestület! Úgy a hírlapok, mint az általam kibocsátott díszközgyűlési meghívóból méltóztattak tudomást szerezni arról, hogy Ő Felsége koronás királyunk Vaszary Kolos pannonhalmi főapát urat esztergomi hercegprímássá legkegyelmesebben kinevezni kegyeskedett. Ezen örömdetes eseményből kifolyólag van szerencsém jelenteni a mélyen tisztelt közgyűlésnek, hogy ezen örömdetes hír megérkezéével pápa város tanácsa Ő Excellenciájához feliratot intézett. Később néhány nap múlva Horváth Lajos úr hozzám egy indítványt terjesztett be, melyben indítványozza, hogy Pápa város közönsége Ő Excellenciáját Pápa város díszpolgárává válassza meg. Felkérem a mélyen tisztelt képviselőtestületet, hogy az írásban beadott és felolvasandó indítványhoz képest legyenek szívesek határozni.”*

Ezután a város főjegyzője felolvasta Horváth Lajos beadványát, majd a javaslatot tevő szóbeli kiegészítést tett: *„Mélyen tisztelt közgyűlés! Mint indítványozó a szólás jogával amikor élek, nem azért teszem ezt, mintha a felolvasott indítványt indokolni szükségesnek látnám, mert az éljénzés nyilvánításból tudom azt, hogy az indítvány szellemét minden egyes képviselő magáévá tette és így ez ellenzésre nem talált. De felszólalok, hogy némileg indokolhassam azt, hogy mi más városokat, melyek előbb választották Vaszary Kolos ő főméltóságát díszpolgárrá, nem utánozni akartunk, hanem csak mint úgyszólván erre legilletékesebbek jártunk el. Mert szülővárosán, Keszthelyen kívül egyik sincs annyira jogosítva ezt tenni, mint Pápa, mert Pápa városában kezdte első szereplését, melynek kifolyása lett az, hogy ma már az ország*

élére állíttatott. Nem tettem bele indítványomba egy üdvözlő felirat küldését, mert tudtam azt, hogy a városi tanács már ezirányban eleget tett a hódolat követelményeinek, és a feliratot már elküldte a hercegprímás úr Ő Főméltóságának. De szükségesnek látom, hogy fejezze ki a képviselőtestület azt, hogy a városi tanács által küldött feliratot helyesli és magáévá teszi, hogy a városunk által küldött felirat a képviselőtestület feliratának is tekinthető legyen. Ezek előrebocsátásával ismétlem röviden indítványom tartalmát: válasszuk meg Vaszary Kolost városunk díszpolgárává!”

Ezt követően Néger Ágoston apátplébános, képviselő emelkedett szólásra: „Engedje meg a tisztelt városi közgyűlés, hogy mint a helybeli római katolikus hitközség lelkipásztora, valamint magam, úgy szeretett híveim nevében is örömünknek adhassak kifejezést afelett, hogy főtisztelendő Vaszary Kolos legkegyelmesebben kinevezett új hercegprímás vallásos és hazafias érdemei, melyek folytán mi, katolikusok lelkesültséggel s bizalommal tekintünk feléje, városunk más vallású tisztelt polgártársainál is oly fényes elismerésben részesültek. Midőn ez alkalomból hálás szívvel tiszteletteljesen azt vagyok bátor javaslatba hozni, hogy Horváth Lajos képviselőtársam szép és jól indokolt indítványa a jegyzőkönyv vonatkozó pontjába egész terjedelmében vétessék fel: egyszersmind bátorkodom javaslatba hozni azt is, hogy Ő Főméltósága a városi közgyűlés ezen határozatáról jegyzőkönyvileg már most értesíttessék; a díszoklevél kiállításával a tekintetes városi tanács bizassék meg, maga a díszoklevél pedig neki ünnepélyes beiktatásakor egy küldöttség által nyújtassék át, mely küldöttség javaslatba hozatalára a tekintetes polgármester urat kérem fel.”

A hangos éljénzés után a város polgármestere foglalta össze az elhangzottakat és a következő határozati javaslatot terjesztette a közgyűlés elé: „Engedje meg a mélyen tisztelt képviselő-testület, hogy határozatilag kimondhassam, miszerint Vaszary Kolos hercegprímás úr Ő Főméltóságát Pápa város közönsége egyhangúlag díszpolgárává választotta. Méltóztatik elfogadni, hogy küldöttség vigye a díszoklevelet? (Helyeslés.) Bátor vagyok ezen küldöttség tagjaiul a következő urakat indítványozni: Gróf Esterházy Móric, vármegyénk főispánja, Pápa város polgármestere vagy helyettese, továbbá Néger Ágoston, Kis Gábor, Gyurácz Ferenc, Ocsovszky Kázmér, dr. Fenyvessy Ferenc, Hanauer Béla, id. Martonfalvay Elek, dr. Steiner József, Horváth Lajos, Sült József, Barthalos István és dr. Koritschner Lipót urakat.”

A képviselőtestület általános helyeslés és éljénzés közepette egyhangú döntéssel határozattá emelte a javaslatot. A díszoklevél megszövegezésével megbízott főjegyző a kivitelezésre Herz Dávid rajztanárt kérte fel. Sajnos, maga az oklevél nem maradt ránk, de szövegét ismerjük - így szól:

Mi, kiváltságos Pápa város közönsége adjuk emlékezetül mindazoknak, a kiket illet és a jövőben illetend, hogy Főméltóságú és Főtisztelendő **Vaszary Kolos Ferenc** urat, esztergomi érseket és Magyarország hercegprímását, emlékezetünkben tartva, hogy akkor, midőn a hazánkra oly súlyosan nehezedő éjszakát elvégre a szabadság hajnalának derűje követte vala - ezen Főméltóságú Úr, mint akkor a Szent Benedek rendjének itteni tanára, mindazokban, amik itt az időkben a nemzeti szellem ébresztésére, a hazafias lelkesültség felkeltésére és az alkotmányos jogok méltó gyakorlására nézve történtenek -, a fő tényezők egyike vala, aminél fogva lángoló hazaszeretetének és honfiúi buzgalmának sokszoros nyilvánításával, ragyogó ékesszólásának felejthetetlen varázsával, nevét és működését városunk történetébe elmúlhatatlanul beírta, akinek tehát a közpályán megtett, és íme az egyházi méltóságok legmagasabb polczára vezetett fényes pályafutása, ezen mi városunk szerény falai közül indula ki, s a ki a város közönsége iránt való jóindulatát minden időben és minden állásban megtartotta,

hódolatunk, tiszteletünk és szeretetünk jeléül, a mai napra e célból összehívott rendkívüli közgyűlésünkben **városunk díszpolgárává egyhangú lelkesedéssel megválasztottuk**, és mindazon jogokkal és kiváltságokkal, melyek városunk polgárait dicső emlékezetű Albert, János és egyéb királyaink kegyelmesen adományozott kiváltságainál és szabadalmainál fogva akár ezidőszert megilletik, akár pedig a jövőben megilletni fogják, felruházzuk, azokban részesítjük, mind magunk, mind pedig utódaink nevében szólván. Miről adtuk ezen polgármesterünk és főjegyzőnk aláírásával ellátott és szokott pecsétünkkel megerősített oklevélünket. Kelt Pápán, az Úrnak 1891. évében, Szent András havának 14-ik napján tartott közgyűlésünkből.”

Egy nappal a városi közgyűlést követően a Pápai Lapok az első oldalon tudósítja olvasóit az eseményről: *„Mulasztást követett volna el Pápa saját maga ellen, ha a kapocs szorosabbá tételét elmulasztotta volna, ha el engedte volna repülni az órákat anélkül, hogy megemlékezett volna arról, hogyan indult útjára az az egyháza és a haza egén fénylő csillag éppen e városból, hogyan kezdte szolgálatát Vaszary Kolos. A tegnapi városi közgyűlés megmutatta, hogy az emlékezet, a hála, az elismerés él e városban. Megmutatta, hogy a város éppen úgy ragaszkodik Vaszary Koloshoz most, midőn Magyarország hercegprímásává neveztetett ki, mint ahogyan ragaszkodott ezelőtt harminc évvel, mikor követéül akarta őt felküldeni az országgyűlésbe... Örömiünknek adunk kifejezést, hogy három évtized után ismét városunk polgárának nevezhetjük azt, kit három évtized előtt - mint városunk mozgalmainak vezetőjét - láttunk az ügyek élén.”* Ezután az írás bemutatja az ünnepelt öt éves pápai tevékenységét.

Pápa város tanácsa köszöntő sorok kíséretében napokon belül megküldte Vaszary Kolosnak a városi képviselőtestület 1891. november 14-i ülésről készült jegyzőkönyv másolatát. A hercegprímás 1891. december 22-én Pannonhalmán keltezett, tartalmas levélben köszönte meg a jókívánságokat és a díszpolgárrá választást:

„Pápa város polgármesteréhez.

Nagyságos Polgármester Úr!

Szívhez szóló üdvözlétük, de főképp az a kitüntetés, melynél fogva polgártársukká választani kegyeskedtek, mélyen megrázkélt lelkemet. Egy egész korszak vonult el lelki szemeim előtt becse soraik olvasása közben, a mely korszak hazafias tüzét és fontosságát a mai kor fia már alig tudja kellőképp méltányolni és mérlegelni.

Pápa városának mindig hazafias közönsége akkor is a legfogékonyabb volt az eszmék befogadására s nem mondok nagyot, ha kijelentem, hogy egész életem irányítására, lelkem kialakulására Pápa városa hatalmasan befolyt. S ha ezt meggondolom, lehetetlen, hogy nyílt és őszinte kifejezést ne adjak legmélyebb hálámnak, melyet Pápa városának hazafias közönsége iránt mindenkor éreztem s a jövőben is változatlanul tanúsítok. Fogadják kegyesen e szívből eredt nyilatkozatot! Tartsanak meg szíves emlékezetükben, a mint én is kérem a jószágos Mindenhatót: tetézzék nemes törekvéseiket oly sikerrel, a melyet méltán megérdemelnek!

Én részemről Pápa kiváltságos városának polgáraihoz illően az előrehaladás munkájában mindenha serény munkása akarok lenni s érdekeit tőlem telhetőleg mindenképpen előmozdítani. Isten áldása legyen mindnyájukon!

Pannonhalmán, 1891. december 22-én. Vaszary Kolos m. k.”

A hercegprímási kinevezést követően hamarosan sor került a hűségeskü letételére (1891. november 16.) a király előtt a budai palotában. Ezután a Vadászkürt szállóban lévő ideiglenes lakását a budai primási palotával cserélte fel. Számos küldöttség fogadása után elhagyta a fővárost, hogy Pannonhalmán rendezze főapáti ügyeit és búcsút vegyen rendtársaitól. Miután 1891. december 28-án elkészönt tőlük, ismét Budára távozott. Időközben megérkezett Rómából a kinevezés pápai jóváhagyása is (1891. december 13.) Budáról 1892. február elsején érkezett Esztergomba székfoglaló beszédének megtartására és a primási palotában lévő lakhelyének elfoglalására. Vaszary Kolos ettől kezdve Esztergomban lakott, csak időlegesen, főként az országgyűlési időszakok alatt tartózkodott a budai palotában. Egyik ilyen budai tartózkodása idején, 1892. február 19-én került sor a pápai küldöttség fogadására és a díszpolgári oklevél ünnepélyes átadására.

**Vaszary Kolos bíborosi díszben
(1892-ben készült olajfestmény, alkotója Vaszary János)**

A korabeli tudósítás szerint 1892. február 19-én, pénteken délelőtt érkezett meg a pápai küldöttség Budára, ahol Kohl Medárd primási titkár fogadta az érkezőket. Ifj. Martonfalvay Elek polgármester-helyettes vezetésével Láng Lajos, Fenyvessy Ferenc, Barthalos István, Hanauer Béla, Horváth Lajos, Kis Gábor, Koritschner Lipót, Matkovich Pál, Mészáros Károly, Néger Ágoston, Steiner József, Szvoboda Vencel és Woyta Adolf voltak a küldöttség tagjai. Pontban 11 órakor jelent meg bíborosi díszben Vaszary Kolos, hogy a pápai küldöttséget fogadja. A polgármester-helyettes szép beszédben köszöntötte az esztergomi érseket, majd átadta a díszpolgári okmányt. Ifj. Martonfalvay Elek beszéde:

„Főméltóságú bíbornok-érsek hercegprímás úr! »Egy egész korszak vonul el lelki szemeim előtt,... amely korszak hazafia tüzeit és fontosságát a mai kor fia már alig bírja kellőképpen méltányolni és mérlegelni.« Így szól Eminenciád Pápa város közönségéhez intézett s ezáltal áhítattal hallgatott remek levelében. Valóban, alig-alig tudja ma érteni ama kort, ama kor lelkesedését, aki nem élt benne, aki azon eseményeket megtörténni nem látta. Ama kor, amely kora volt a magyar haza alkotmányos szabadsága újjászületésének, s amely kor időpontja volt amaz eseménynek is, hogy főméltóságod megszületett a magyar közéletnek. Ámde él még a kortársak nemzedéke és ápolja az emlékeket hőn és kegyelettel s mellette felnövekvő gyermeke a más kornak részesévé lett ugyan, de a kegyeletes emlékeket átörökíti az utána jövőknek...

Igen, él még a kortársak nemzedéke, s az akkori gyermek, az akkori férfival élénken emlékeznek vissza. E visszaemlékezés spontán megnyilatkozása adott alkalmat főméltóságú Urunk! arra, hogy mi Pápa város közönségének képviselőjében a mai napon Ön magas színe előtt megjelentünk, átadandók Eminenciádnak küldőink hódolatteljes üdvözlője mellett díszpolgárrá történt megválasztásának szerény oklevelét.

Nem újság... és nem meglepő a haza bármely vallásfelekezetű polgára előtt sem, hogy a katolikus klérus sohasem hiányzott a haza jobbjai és nagyjainak sorából. Tudjuk, hogy a fő- és alapság egyaránt kiváló férfiak által volt képviselve azok soraiban, kik a haza létét, a nemzet szabadságát védelmezték... De ismerjük azokat is, kik, midőn az egyenlőtlen harcban a nemzet elbukott, nem csüggedtek el, hanem zajtalan csendes munkával munkálkodtak ezer veszély közt a jövő építésén - ébren tartva a nemzetben a jobb jövő reményét, élesztve a nemzeti törekvéseket, mert szent meggyőződés sugallta nekik, hogy a munkás nem fárad hiába, mert nem halt meg az eszme, csak alszik. És ha a történelem... megörökítette Horváth Mihályok és Czuczorok... neveit s velük még sok-sok másét, kik a nemzettel együtt harcolták meg a nagy küzdelmet, s osztoztak azok dicsőséges mártíromságában is, nem feleli el azokat sem, akik akkor éltek és működtek, mikor a hajótörésből nem maradt, csak roncs, az élők közül holtak vagy mély gyásszal sújtott bolyongók lettek. Abban a korban, melyben a közélet megszűnt, a szabad szó suttogássá változott s a barát nem mert bízni barátjában. Nem feleli el, hogy ebben a korban a nemzeti eszmék ápolása, a haza reményének, a jövő nemzedékének hazafias nevelése nagy részben az iskolák s zárdák falai közé szorult, s a magyarországi tanítórendek lassú, de biztos munkával dolgoztak a jövő azon épületén, hogy hazafivá nevelje - a magyarságról, szabadságról tudni sem akaró idegen tanterv mellett - a lelkes ifjúságot; hogy legyen, ha kell, aki felemelje az apák kezéből a kivert lobogót.

A Vaszary Kolosok, Rómer Flórisok örökérdemű gárdája volt ez. Az övék, kik mihelyt a szabadság hajnalhasadása derengeni kezdett, elfoglaltak minden talpalatnyi tért, melyre rá lehetett lépni... Rómer Flóris diákjaival földet hord és fát ültet, hogy emléket alkosson a nagy harc hőseinek a győri honvédligetben. Vaszary, a lelkes tanár felszenteli a pápai tanulóifjúság zászlaját, melynek zászlóanyaságát a nemzet özvegye: Batthyány Lajosné vállalja el. S a templomi ünnep közünneppé lesz Pápán, szónokol ott, soha nem hallott varázshangon s a férfiak és ifjak nem tudnak betelni a hallottakkal, maguk között írásban teszik közzé és tanulják be a gyönyörű beszédet.

Mint az éltető tavaszi szellő, úgy hatott a fojtó lég után ez a szó, amelyet lelkesedve hallott a vidék és a város népe Dákán, majd az alkotmányos élet mozdultával a megyeházán, a városházán, a köztereken. Az az ékes szó, mely buzdít a kötelességre, lelkesít a hazafiságra, oktat a szabadság élvezetére és tanácsol, ha kell, mérsékletre. Valóban, mint egy szép álmom, úgy tűnik ma fel nekünk az alig egy emberöltő előtti idők története. Ám nem álmom ez, de való, ezek a szép idők újultak meg Pápa városa közönségében, midőn hírét vette annak, hogy Ő Felsége, Urunk Királyunk és az apostoli szék egyesült kegyelme főmagasságodat emelte a hercegprímási méltóságra. Pápa város polgárai önmagukat megtisztelendő, Főnagyságod iránt pedig a régi jogon alapuló szeretet és ragaszkodás s hódolat érzelmeinek megnyilvánulást adandóan, a város díszpolgárává választotta..., minél többel hódolatát ki nem fejezheti.

Vegye im ez oklevelet Hercegséged tőlünk kegyelmesen. Midőn Főméltóságodra az ég minden áldását kérjük, esedezünk Eminenciádnál, hogy bennünket s küldőinket, Pápa város teljes lakosságát - mely e percben lélekben itt van velünk - magas jóndulatában megtartani méltóztassék. Éljen a hercegprímás úr, városunk díszpolgára!"

A bíboros-érsek meghatódva felelt e beszédre. Kijelentette, hogy élete legszebb emlékei közé tartoznak azok az évek, melyeket ifjú korában Pápán töltött. És ha volt is része abban, ami a nemzeti ébredés korában Pápán történt, azt a város polgárainak hatalmas küzdőszelleméből kölcsönözte. Éppen ezért nagyra becsüli az irányába megnyilvánult megbecsülést. Ígérte, hogy kedves kötelességének tekinti a város erkölcsi és anyagi megsegítését. Kijelentette, hogy a város szegényeire gondolva máris intézkedett némi segítségnyújtásról. Beszéde után a herceg-prímás egyenként is elbeszélgetett a küldöttség tagjaival és különösen melegen szorított kezet azokkal, akik küzdőtársai voltak Pápán az 1860-as években.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Pápai Lapok 1891. november 5., november 15., december 6., és 1892. január 3., február 21. számai.

JÓKAI MÓR
(1825 - 1904)

Negyedik fejezet

JÓKAI MÓR
PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA

Jókai Mór és Pápa kapcsolata

Egy évtizeddel azután, hogy a reformátusok főiskolája fennállásának 300. évfordulóját ünnepelte, egy szerény, csendes komáromi ifjú kérte felvételét az iskola tanulói közé. Jókai Mór volt az, s miután felvételt nyert, 1841 ősztől e híres iskolavárosba került, ahol a jeles tanárokhoz méltó diáksereg járt ebben az időben. (Iskolatársai közül maga Jókai 12 személyt említett később, akik kiérdemelték, hogy nevüket könyvek, lexikonok megőrizték, esetenként Jókai írásaiban szerepeljenek.)

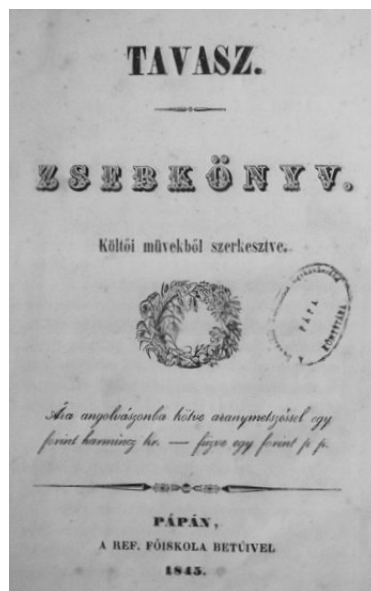
Jókai Pápara kerülésében szüleit bizonyára motiválta a főiskola jó híre - és az, hogy Móric bátyja, Károly, korábban itt tanult. Mikszáth Kálmán írta le először, hogy Jókai korában Pápa különösen alkalmas volt iskolavárosnak. A református főiskolán Bocsor-Tarczay-Vály professzorok szellemisége működött, Komáromy Sámuel színtársulata - Déryné és Egressy Gábor szereplésével - közel fél évet töltött a városban. Létezett a Pápai Kaszinó, a Polgári Kör, Végegylet, gyorsíró-tanfolyam, élénk volt a zenekultúra. A főiskola nyomdájából jobbnál jobb kiadványok kerültek ki, 1840-től évente megjelent a „Pápai Közhasznú Kalendárium” is.

A főiskolán belül is minden adva volt az ifjúság műveléséhez. Oktatott Tarczay Lajos, aki jeles filozófus, természetbúvár és akadémiai tag volt. Történelemtudós és nagy hazafi hírében állott Bocsor István, aki a róla írt gyönyörű költemény szerint „históriában kutat világeszmét.” (Kozma Andor: *A carthágói harangok*) Éppen Jókai pápai diákévei alatt alakult meg az önképzőkör: a Képzőtársaság, melyben Jókai, Petőfi, Orlai és sokan mások nagy szorgalommal tevékenykedtek.

Jókai Mór 1841 őszen a II. bölcsészeti osztályba iratkozott be, mely a nyolcosztályos gimnázium VIII. osztályának felelt meg. Kitűnő tanuló volt és bár magánháznál lakott, jó kapcsolatokat ápolt a kollégium bentlakó diákjaival is. Így nagyobb szabadságot élvezett a bentiekhez képest, templomi mulasztásért a korabeli jegyzőkönyvek szerint kétszer is megintették, a harmadszori leckemulasztásért pedig keményen megpirongatták - de mi volt ez ahhoz képest, hogy pl. Petőfi kétszer is bekerült az iskolai fogságba (carcer), mások pedig pénzbüntetést, kenyérelvonást szenvedtek.

Miután bölcsészeti tanulmányait befejezte - valószínűleg megromlott egészsége és gyenge fizikuma miatt - nem Pápán, hanem Kecskeméten folytatta tanulmányait. A rövidnek tűnő pápai tartózkodás mégis mély nyomokat hagyott benne. *Az én kortársaim* című munkájában írja: „*Volt Pápán egy önképző társulatunk, abban szavaltunk és saját műveinket felolvastuk, jutalmat is tűztünk ki a legjobb költői művekre... Az ez évben kitűzött 3 költői jutalmat Petőfi, Petrics Soma és én nyertük el...*” Az *Egy magyar költő életéből* című művében így ír: „*A pápai nagy kollégium mellett ott volt egy kicsi fehér ház, abban meg egy még kisebb fehér szoba, abban a szobában szokott összejönni ezelőtt sok-sok esztendővel három fiatal diák, akiknek kicsiny volt ez az egész világ, az egyik volt Orlai Samu, a másik Petőfi Sándor, a harmadik én voltam. Tizennégy évvel fiatalabbak voltunk a jelennél... Mindegyikünknek volt saját kedvenc szenvedélye, Orlaié a költészet, Petőfié a színpad, az enyém a festőecset... Mikor pedig ismét összetalálkoztunk, akkor Petőfi hírhedt költője volt Magyarországnak, Orlai ihletett festész, magam... íme, szántom ezt a sok csúnya fekete betűt és azt szeretném, ha ma is ott tanácskoznánk abban kis fehér szobában, hogy mi legyen belőlünk...*” Megint másutt ezt írja: „*Minket is megragadott az a szent örültség, amit az udvarias világ költészetnek nevez; Pápán voltunk, diákok voltunk, mi is alkottunk magunknak tudós társaságot... neveztük mi azt illő szerénységgel képzőtársulatnak,... tartottunk gyűléseket, amikben szónokoltunk, úgy, mintha országgyűlésen volnánk, szavaltunk, mint a színpadon, s*

vitatkoztunk apróságok felett, mintha igazi tudósok volnánk. Olvastunk fel verseket és novellákat, megbíráltuk s ami jó volt, azt beírtuk egy nagy könyvbe, melyet hívtak Érdemkönyvnek... Ez aktív mulatság a könyvolvasás passzív műveletével lévén összekötve, kicsiny társaságunk közvetlen előmozdítója volt az irodalomnak az által, hogy a megjelent jobb műveket megvette és bámulta... és aztán adtunk ki egy egész könyvet, aminek neve volt Tavasz... és ha valaki olvasná azokat a furcsa verseket és novellákat, amik azokban vannak, hogy elmosolyodnék rajtuk, én pedig valahányszor azokat előveszem, mindig valami olyan könny féle jelenik meg szemeimben; milyen boldogok voltunk akkor...”

**A híres „Tavasz”-zsebkönyv.
Ebben jelent meg az első nyomtatásban kiadott
Jókai-elbeszélés, a Pápán írt „Istenítélet”.**

Emellett tanáraitól, a Pápán tanultakról is bőven megemlékezett Jókai. Ennek egyik bizonyossága 1880-ban írt levele, válaszul arra, amikor diákkori lakóházához emléktábla leleplezésére hívták meg. Levelében kimenti magát a részvétel alól, ugyanakkor jelzi, hogy két kedves tanárának, Vály Ferencnek és Tarczy Lajosnak hamarosan ötvenéves tanári jubileuma lesz, s ezen hivatlanul is részt fog venni, „*mint egyike a legtöbbel tartozó adósoknak...*” Ugyanebben a levélben ír a Képzőtársaságban elnyert jutalomról is: „*...Az az egy arany és az aranyból is drágább szó, hogy előbbre törj, egész életemnek irányítója lett. Ezt nem felejttem el, azt nem adtam ki soha!*” S ennek az aranyaként az emlékére 1880-tól kezdve minden évben öt aranyat küldött pályadíjakra a képzőtársaságnak. Halála után pedig rokonsága juttatta el Pápára a „Jókai-aranyakat.” Ennél a bőkezű támogatásnál is többet ér, amit levele végén ír a városról, az Alma Materről: „*Áldott legyen a láng, mely utamra rávilágított. Áldott legyen a kéz, mely utamra rávezetett!*”

Jókai nemcsak írásaiban emlékezett Pápára, hanem élő kapcsolatot tartott a várossal szinte haláláig. Ismert, hogy testvére, Jókay Eszter Vály Ferenc kollégiumi tanár felesége volt és lányukkal, Marival együtt Pápán éltek. Így természetes, hogy Jókai gyakran megfordult városunkban. Azt is gondolhatjuk, hogy e rokoni látogatások idején főleg a diákság, de az egész város népe módot talált arra, hogy a nagy író iránti tiszteletét kifejezze. Velünk volt akkor is, amikor a város első közsínházát 1881-ben felavatták. A teátrum megnyitását *Az utolsó prológ* című versével köszöntötte.

A református főiskola 1895-ben emelt új épületének homlokzatát a Jókai Mór által ajánlott szép jelmondat díszíti: „Istennek, Hazának, Tudománynak”. Az 1952-es államosítás után

leverték, majd miután az iskola ismét egyházi kezelésbe került, a kegyes utókor jóvoltából 1994-ben a jelmondat visszakerült az épület homlokzatára.

Jókai szép gondolatai kőbe, márványba vésve jelenleg is olvashatók Vály Ferenc professzor és neje, Jókay Eszter, továbbá lányuk, Vály Mária síremlékén az alsóvárosi köztemető Jókai-sírkertjében. Vály Ferenc professzor síremlékén olvasható sírvers:

*„Életét áldják mindazok, kiknek lelke világát kiosztá
Félszázad látta pályáján fáradni, ki nem fáradva
Istent, Hazát szeretni tanított
Hamvainak adjon boldog nyugalmat a Haza,
Lelkének, örök dicsőséget a Menny.”*

**Vály Ferenc professzor és felesége
Ásvai Jókay Eszter síremléke**

Peti József és felesége Vály Mária síremléke

Vály Ferencné, született ásvai Jókay Eszter síremlékén lévő emlékvers:

*„A női erények példaképe
Egész élete boldogítás, szeretet áldozata volt.
Emlékét szívükbe zárva őrzik
Egyetlen leánya, áldó rokonai.
Szeretete maradjon örökségül a Jókra.”*

Vály Mariról így emlékezett meg:

„Ha írnék valaha regényt, melynek hősnője gyermeki, a hitvesi, a rokoni szeretet mintaképe, a nemesi önfeláldozás, a szigorú erkölcs, a végtelen türelem, a szenvedésekben való állhatatosság tökéletes alakja; akkor csak az ő élete történetét kellene megírnom.”

Jókai Mór számos írásához merített példákat pápai történetekből Kenessey Istvánnak, gróf Esterházy Antal kuruc generális hadititkárának és családjának története adta a példát az Aranyember című regénye megszületéséhez. Ismert Parragh Gábornak, a kupi református lelkész 48-as honvéd őrnagy fiának Jókaihoz írott levele, melyben tájékoztatja az író a pápai diákok szabadságharcban való részvételéről, hogy azok élettörténete a hősi küzdelemről szóló könyvben megörökítésre kerüljön. Jókai Mór tehát eleven kapcsolatot ápol a várossal - de a város sem feledkezett meg róla. Számtalan emlékhely őrzi a nagy író emlékét.

Az első maradandó emlékállítás Jókai egykori lakóházának emléktáblával való megjelölése volt (1880. július 15.), majd az utca, amelyben ez a ház áll, 1894. január 28-án az ő nevét vette fel. Róla nevezték el az 1893. május 28-án alakult és száz év múltával is tevékenykedő Jókai Kört.

Pápa városa az elsők között - írói pályafutásának fél évszázados jubileuma alkalmával - díszpolgári címmel tüntette ki (1893. június 3.), bár a város képviselőtestülete a múlt században sem volt bőkezű e cím adományozásában. A 20. században aztán sorra létesültek további Jókai-emlékhelyek. 1931-ben a református főiskola 400 éves jubileumán leplezték le szobrát Petőfiével együtt a Március 15. téren Horthy Miklós kormányzó jelenlétében. Jókai egykori iskolája, a Petőfi utcai Ókollégium falán 1931. március 15-én emléktáblát avattak az iskola 16 egykori jeles diákja emlékére. (Jókai neve is köztük olvasható.) A Jókai-mozi a piactér melletti egykori művelődési házban létesült, 1953-tól Jókai Kultúrotthon néven működött, majd többszöri hely- és névváltoztatás után az új színházépület a központja a Jókai Mór Művelődési Központnak.

A mai református templom helyén állott Pápa város első kőszínháza (1881-1931), mely 1925 és 1931 között a Jókai Színház nevet viselte. A Jókai utcai általános iskola - a valamikori állami polgári leányiskola - 1955. június 30-án vette fel a nagy író nevét. 1958 őszétől a Várkastélyban működik a Jókai Mór Városi Könyvtár. A jelenlegi Jókai Mór Közgazdasági Szakközépiskola és Leánykollégium jogelődje, a Jókai Mór Közgazdasági Technikum - amely Gáti Samu államosított magániskolájából nőtt ki az egykori állami tanítóképző épületében - 1958 őszén vette fel Jókai nevét. A Várkastély előtti parkban 1978. március 15-én avattak Jókai Mór tiszteletére emlékoszlopot. A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Pápai Csoportja a Művelődési Központ szakköröként 1988-ban, a 48-as forradalom és szabadságharc 140. évfordulója alkalmából bocsátott ki emléklakettet Jókai Mórnak, a márciusi ifjak vezéralakjának tiszteletére. Ugyanez a szervezet a Jókai Kör alapításának 100. évfordulója emlékére (1993) Jókai mellképével díszített ezüst (150 db) és bronz (500 db) emlékérmeket készíttetett. A plakett és az emlékérmek nagy tetszést arattak Pápán és az ország éremgyűjtő köreiben is.

Hisszük, hogy több mint 150 év elmúltával sem lanyhul Jókai Mór kultusza Pápán. Emléke és tisztelete tovább él városunkban, amint azt Körös Endre pápai költő megfogalmazta: „...mert mienk volt! Itt lőn szárnyra kelte. Innen áradt glóriája szerte.”

Jókai Mór egykori lakóháza Pápán.
Ma a Jókai utca 13. számú ház, 1842-ben ennek egyik szobájában
lakott a diák Jókai Kerkapoly Károllyal és Pap Dániellel.
Az emléktáblát 1880. július 15-én avatták fel.
Felirata: „Itt lakott Jókai Mór 1841/42.”

Jókai- emlékek, - emlékhelyek Pápán

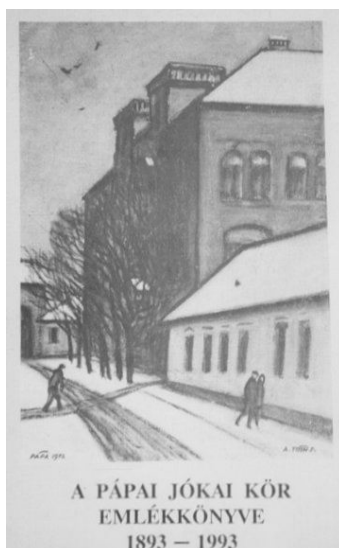
- 1880. július 15-én emléktáblát avattak egykori lakóházán (Jelenleg a Jókai utca 13. sz. ház.)
- 1881 és 1931 között a református templom helyén állt a pápai kőszínház, amely 1925-1931-ig Jókai Színház néven működött.
- 1893. május 28-án megalakult a pápai Jókai Kör (1944. március 1. után a háborús viszonyok miatt beszüntette működését.)
- 1893. június 3-án Jókait a város díszpolgárává választották
- 1894. január 28-án Jókai utcának nevezik el a korábbi Hosszú utcának azt a szakaszát, amely a Fehér Ló fogadó (a mai Református Kollégium helyén állt) és a Csóka fogadó között terült el.
- 1895 és 1952 között (majd 1994 óta ismét) a Jókai által javasolt jelmondat („Istennek, Hazának, Tudománynak”) díszítette a Református Kollégium épületének homlokzatát.
- 1927. november 5-én a Jókai-mozgó (mozi) a budapesti Star filmgyár vezetése alatt megnyitotta kapuit. Igazgató: Márer Sándor.
- 1931. március 7-én, a 400. évfordulóját ünneplő Kollégium tiszteletére a Március 15. téren felállították Kisfaludy Stróbl Zsigmond alkotásait: Jókai és Petőfi mellszobrát.
- 1931. március 15-én az Ókollégium homlokzatán az iskola 16 egykori jeles diákja - köztük Jókai - tiszteletére emléktáblát helyeztek el.
- 1953-ban a Jókai Kultúrotthon nevet vette fel a piac melletti intézmény. 1985 óta a Köztársaság ligetbeli színházépületben működik a Jókai Mór Művelődési Központ, mint jogutód.
- 1955. június 30-án a Jókai utcai általános iskola felvette Jókai nevét.
- 1958 óta a Várkastélyban működik a Jókai Mór Városi Könyvtár.
- 1958 őszén megnyitotta kapuit a Jókai Mór Közgazdasági Technikum (a volt állami tanítóképző épületében).
- 1978. március 15-én avatták fel a Várkastély előtti parkban a Jókai-emlékoszlopot, Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor alkotását.
- 1984. március 14-én a Munkásotthonban újjáalakult a Jókai Kör.
- 1988-ban, a 48-as forradalom és szabadságharc 140. évfordulója emlékére a Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Pápai Csoportja plakettel tisztelgett Jókai Mór előtt.
- 1993-ban a Jókai Kör alapításának 100. évfordulóján az éremgyűjtők ezüst és bronzérmet adtak ki Jókai mellképével díszítve.
- 1993-ban megjelent „A pápai Jókai Kör emlékkönyve 1893-1993” című kiadvány.

Bronz névtábla a Jókai Mór Közgazdasági Szakközépiskola és Leánykollégium épületének homlokzatán (1998)

A Jókai Mór Általános Iskola (nevét 1955-ben kapta) felújított homlokzata és névtáblája

**A pápai Jókai Kör emlékkönyve 1893 -1993.
(Pápa, 1993)**

**Az Ady-sétányon álló épület,
amely egykor a Jókai-mozinak adott otthont (1927-66)
és amelyben 1953-tól a Jókai Kultúrotthon működött.**

Jókai Mór ötvenéves írói jubileuma
A Jókai Kör megalakulása

E fejezetben arról szólnak, hogy Jókai Mór írói működésének fél évszázados jubileuma alkalmából rendezett országos ünnepségekhez csatlakozva hogyan ünnepelték Pápán az írófejedelmet. A város tiszteletének első jeleként megalakították a Jókai Kört, majd a képviselőtestület díszpolgárrá választotta Jókai Mórt és utcát nevezett el róla.

A pápaiak kulturális érdeklődése már a 19. század elején annyira fölerősödött, hogy egymást váltották a vándor-szintársulatok. Nem véletlen tehát, hogy a közsínház építésének gondolata már a múlt században fölmerült. Ugyancsak jelentős szerepet játszott a város életében a Kaszinó (alapítva 1834-ben), a század utolsó negyedében pedig létrejött a Pápai Ismeretterjesztő Egylet. Ennek hanyatlása után a Pápaidei Közművelődési Egyesület vette át a szerepét, amely aztán hamarosan beolvadt az újonnan alakult Jókai Körbe.

A múlt század végén hazánk nyolc nagy múltú városában működött irodalmi társaság, kör vagy egyesület (Kolozsvár, Pozsony, Nagyvárad, Sopron, Arad, Szeged, Debrecen, Szombathely.) Bizonyára ez is ösztönözte a pápaiakat a Jókai Kör létrehozására, melynek ötlete egyébként Horváth Lajos városi képviselőtől és főszolgabírótól ered. A gondolat abban az időben született meg, amikor a már említett Közművelődési Egyesület az önfelszámolást fontolgatta, ugyanakkor közeledett Jókai fél évszázados írói jubileuma, amit méltó módon kívántak megünnepelni. Az erősödő Jókai-kultusz összefogta a város kultúra iránt fogékony lakosságát és - példátlanul rövid szervezőmunka után - ennek eredményeként 1893. május 28-án a városi színházban megalakult a pápai Jókai Kör. Az alakuló ülésen 269 személy jelentkezett felvételre, de a létszám hamarosan háromszázra emelkedett. A helyi tagság mellett olyan országos személyiségeket is találunk mint pl. Mikszáth Kálmán, Wekerle Sándor, Tisza István, Darányi Ignác és még sokan mások. A díszközgyűlésen ideiglenesen megválasztott tisztségviselőket az egyesület első hivatalos közgyűlésén (1893. november 19.) megerősítették tisztségükben. Az irodalmi, színészi, zene- és képzőművészeti szakosztállyal működő kör első elnöke dr. Fenyvessy Ferenc, két alelnöke Gyurácz Ferenc és Szilágyi József lett, míg a főtitkári teendőket dr. Kapossy Lucián látta el. A védnökséget a névadó, Jókai Mór látta el haláláig.

A Kör igényesen és eredményesen dolgozott. Részt vállalt emlékhelyek alapításában, támogatta az irodalmi kiadványokat és példásan szervezte a városi ünnepségeket. Sajnos már az első világháború megzavarta a kör életét: tagjai hadba vonultak, a kultúra háttérbe szorult. A Trianon kábulatából lassan ébredő nemzet kezdte újjászervezni a háború alatt szétvert művelődési intézményeit. Pápán 1924. decemberében szerveződött újjá a Jókai Kör és a még e évben megtartott közgyűlésen korszakalkotó javaslat született. Dr. Uzonyi Kálmán előterjesztése alapján egyhangú határozattal kérték az illetékesektől, hogy a pápai színház 1925-ben vegye fel Jókai Mór nevét, születésének 100. évfordulója tiszteletére. Körös Endre főtitkár megfogalmazása szerint: „...a Jókai Színház mindig az legyen, ami Jókai költészete; a nemzeti érzés és a tiszta erkölcs temploma.” Az 1931. január 31-éig működő teátrum tehát Jókai nevét vette fel.

A második világháború még súlyosabb következményekkel járt. Nemcsak az egyesületi élet szűnt meg, hanem a Jókai Kör is felszámolódott. Az utolsó irodalmi estet 1944. március 1-jén tartották: utána a német megszállás és a nyilasuralom lehetetlenné tette a közösségi tevékenységet. A háború befejezése után sokáig gondolni sem lehetett a Kör újjáélesztésére. Előbb a megélhetési gondok, a romok eltakarítása foglalkoztatta az embereket. Későbbi

feltámasztását a barbár internacionalista szellemiség akadályozta, amely minden hazafias tettet nacionalistának bélyegzett, Jókai Mórt pedig „mesemondó”-vá fokozta le, akinek nincs helye a szocialista irodalomban. Évtizedeken át úgy tűnt, hogy ötven évnyi működés után örökre megszűnt a Jókai Kör. Szerencsére nem így történt. A hatvanas évek közepétől működött az irodalomtanárok Jókai-köre, amely azonban csak nevében volt hasonlítható az egykori Jókai Kör sokrétű tevékenységéhez.

Igazi lendületet a kör újjáélesztéséhez a jó két évtized múltán megrendezett országos Jókai-vetélkedő adott (Jókai és kora). 1983. december 2-án Pápa, Kecskemét és Budapest csapata vetélkedett a televízió kamerái előtt, és a pápai versenyzőgárda soraiban vetődött fel a Jókai Kör újraalakításának gondolata. Az elhatározást tett követte. Negyven évnyi kihagyás után 1984. március 14-én mintegy száz tenni akaró pápai polgár gyűlt össze a Munkásotthon nagytermében és kimondta a Kör újjáalakulását. Megválasztották az egyesület vezetőségét is. Azóta tizenöt év telt el. A Jókai Kör sokat tett a város kulturális színvonalának emeléséért. Bízunk benne, hogy az alapításának 105. évfordulóját ünneplő egyesület a nagy író és hazafi eszméit és emlékét átmenti a 21. századba.

Az újjáalakult Jókai Kör pecsétje

A pápai Jókai Kör centenáriuma kiadott ezüst- és bronzérem elő-, illetve hátlapja (42,5 mm)
(Tervező: Bognár György, kivitelező: Állami Pénzverő, kiadta a Magyar Éremgyűjtők Pápai Csoportja)

Jókai Mór Pápa város díszpolgára

A Jókai Kör alakuló díszközgyűlésén Tauffel Mihály javasolta, hogy Pápa város válassza meg Jókai Mórt díszpolgárnak, s róla utcát vagy teret nevezzen el. A gondolat egyhangú helyeslésre talált és a kör főtitkárát, Kapossy Luciánt bízta meg a javaslat kidolgozásával.

Az indítványt - amit Horváth Lajos terjesztett elő - 1893. június 3-i ülésén első napirendi pontként tárgyalta a képviselőtestület és egyhangúlag megválasztotta Jókai Mórt Pápa város díszpolgárának.

A Pápai Református Gyűjtemények könyvtárában jelenleg is őrzik a díszpolgári oklevél fotómásolatát, ez alapján ismertetjük annak teljes szövegét.

A díszpolgári oklevél fotómásolata

Mi, Pápa rendezett-tanácsú város közönsége adjuk tudtára mindazoknak, akiket a dolog most illet, vagy a jövőben illetni fog, hogy **Jókai Mór urat**, hazánk koszorús nagy költőjét, ki az eszmék és a nemzet szabadságának kivívásában az elsők között volt, s ki az elnyomatás napjaiban a honfi fájdmánának s a jobb jövő iránt táplált reményének megragadó sorokban adott kifejezést, ki a magyar nevet a legnemesebb versenyben, a népek haladásának versenyében félszázados munkásságával az egész világon ismertté és tiszteltté tette: ötvenéves írói működése megünneplése alkalmából, mélyen érzett tiszteletünk és hódolatunk jeléül; 1893. évi nyárelő hava 3-án tartott rendkívüli közgyűlésünkben egyhangú lelkesedéssel **városunk díszpolgárává megválasztottuk**, szorosabbá tenni kívánván ez által is azon kapcsolatot, mely közte és városunk, mint első nagyobb szabású irodalmi működésének színhelye között az elmúlt félszázad alatt is fennállott. Minek következtében Őt, mint városunk díszpolgárát mindazon jogokkal felruházzuk, melyek minket városunk százados kiváltságainál és fennálló törvényeinknél fogva jogosan megilletnek.

Miről kiadtuk polgármesterünk és főjegyzőnk aláírásával ellátott és szokott városi pecsétünkkel megerősített ezen oklevelünket.

Kelt Pápán 1893. évi nyárelő hava 3-án tartott rendkívüli közgyűlésben.

Lampert Lajos főjegyző

Osváld Dániel polgármester

A fotómásolat alapján és a korabeli újságok leírása szerint is az oklevél remekmű volt, amit - az eddigiekhez hasonlóan - szintén Herz Dávid készített el. Első lapján a város a tókert felől látható, alatta Pápa hódolatát jelképezően egy, a város címere mellett térdeplő szűz babérágot nyújt Jókai Mór angyalok tartotta mellképéhez. A második oldalon az Ókollégium, a Petőfiház és a Klára-ház (Jókai egykori lakóháza) látható. Balról két angyal tart egy szalagot „Istenítélet” felirattal, alatta pedig a Génusz írja a főiskolai képzőtársaság érdemkönyvébe a Jókai által Pápán írt első elbeszélést. A harmadik oldalon felül a mai formájára átalakított Klára-ház, mellette balról a Jókai család címere, jobbról egy térdeplő, struccotlasz főveget viselő nőalak látható a város címerére utaló motívumokkal és az 1459-es évszámmal. A lap aljára a Jókai utca elejét (a Március 15. tér épületeit) rajzolta Herz Dávid. A nagyméretű, albumszerű díszoklevelet piros-kék plüssanyagba kötötte Mayer Adolf pápai könyvkötő. Sajnos a díszpolgári oklevél eredeti példányát még nem sikerült föllelni.

Jókai Mór ötvenéves írói jubileumának megünneplésére országos szinten 1894. január 6-án Budapesten került sor. Az előkészítő „Jókai-jubileumi Nagybizottság” tagjai neves személyiségek voltak: József főherceg mint védnök, báró Eötvös Loránd elnök, Beöthy Zsolt főtitkár, Vaszary Kolos és báró Vay Miklós díszelnökök. Ezen az ünnepségen Pápa város képviselőiben jeles személyekből összeállított küldöttség vett részt: Lampert Lajos főjegyző, Néger Ágoston apátplébános, Gyurátz Ferenc evangélikus esperes, Sült József közjegyző, továbbá Fenyvessy Ferenc és Láng Lajos országgyűlési képviselők. A Jókai Kör küldöttségét Fenyvessy Ferenc mint elnök vezette. Mellette Kapossy Lucian főtitkár, Körmendy Béla titkár, Mészáros Károly pénztárnok, Barthalos István és Horváth Lajos igazgatósági tagok vettek részt.

Ez a küldöttség nyújtotta át a díszpolgári oklevelet Jókai Mórnak, aki meghatódva és köszönő szavak kíséretében vette át az okmányt, később pedig Osváld Dániel polgármesterhez és Fenyvessy Ferenc köri elnökhöz címzett köszönő levelet küldött: *„Nagyságos Uram! Hódolatteljes örömmel fogadtam azon hazafiui kitüntetést, melyben engemet Pápa városa mélyentisztelt közönsége részesített. Irodalmi munkásságom legszebb jutalmát találom e megtiszteltetésben s életemnek hátralevő napjait arra szentelem, hogy ezt megérdemeljem. Kérem nagyságodat, kegyeskedjék hálám kifejezését a város tisztelt közönségével tudatni s hazafiui jóindulatában engemet továbbra is megtartani. Legmélyebb tisztelettel stb.”*

A polgármesterhez címzett levél mellékleteként Jókai megküldte dedikált arcképét a küldöttség valamennyi tagjának és a hozzá érkezett üdvözlések, dísztáviratok, díszpolgári oklevelek jegyzékét is.

Díszelőadások Jókai Mór tiszteletére
(1894. január 27-28.)

Az alig fél esztendeje alakult Jókai Kör első nagyszabású rendezvényét 1894. január 27-28-án szervezte a Jókai-jubileumhoz kapcsolódóan. Erről a díszelőadásokkal színesített ünnepségsorozatról 1894. január 7-én értesítették Jókait: „*A Pápai Jókai Kör hódolattal üdvözli mai választmányi üléséről nagy patrónusát, örömmel vesz részt jubileumán és jelenti, hogy tiszteletére e hó végén két estélyt ad: - Jókai Kör.*”

Az első díszelőadás január 27-én este 7 órakor kezdődött a színházban. A műsorból a korabeli lapok külön is kiemelték Erkel Ferenc: *Hunyadi László* című operájának szépen előadott nyitányát, Komócsi József költőnek, a Petőfi Társaság alelnökének Jókaihoz írott ódáját, Kiss József városi zenetanár zongorajátékát és a *Nősülő férj* című vígjáték bemutatását. A második nap előadásai szintén este 7 órakor kezdődtek. A közönség nagy érdeklődéssel várta Gáthy Zoltán főiskolai zenetanár ez alkalomra szerzett *Magyar nyitány* című darabját. Ezt követte Szilágyiné Bárdossy Ilona és Beck Vilmos m. kir. operaházi tagok előadása, majd a Jókai írta *Holt költő szerelme* című darab bemutatása, melynek zenéjét Liszt Ferenc szerezte. Kiemelhető még Mikszáth Kálmán *Jókai Mórok* című szatírája.

A díszelőadásokat mindkét alkalommal társasvacsora követte a Griff Szálló nagytermében, amit a Jókai Kör adott a fővárosi vendégek tiszteletére.

A Jókai utca születése

Pápa város képviselőtestülete 1893. június 3-án tartott közgyűlésén nemcsak a díszpolgári cím odaítéléséről határozott, hanem arról is döntött, hogy a városon átvezető nagy forgalmú Belső-Hosszú utca Fehér Ló fogadó (a Református Kollégium helyén) és Csóka fogadó (ma benzinkút) közötti szakaszát Jókai Mórról nevezi el. Az utcát fél évvel később, 1894. január 28-án, vasárnap délután 3 órakor avatták fel. A felavatási ünnepély a városi tanács és a Jókai Kör közös rendezvénye volt. A sajtó és meghívók útján értesített lakosság nagy számban gyülekezett a városháza előtt. A mintegy másfél ezer ember zenekísérettel és zászlót lobogtatva indult el - élén a polgármesterrel és a képviselőtestület tagjaival -, hogy tanúja legyen a felavatási ünnepségnek.

Mivel az utcanévtábla özvegy Blumné házára „szegeztetett föl”, ide gyülekezett a tömeg. Az ünnepség kezdetén a főiskolai énekkar elénekelte a Szózatot, majd Lampert Lajos főjegyző lépett az emelvényre, hogy kihirdesse a közgyűlés határozatát. Utána beszédet mondott, amelyből az alábbi részletet közöljük: „*A Jókait ünneplő nemes versenyben Pápa városa, mely az ő lángelméjének nevelő fészke volt, nem maradhatott tétlenül, azt mindenki természetesnek találja. De természetesnek fogja találni azon lelkesedést is, mely városunk képviselőtestületében felhangzott akkor, amikor Őt, a nagy író, egyhangúlag városunk díszpolgárává megválasztotta s ezen utcarészt, melyben a nagynevű írónk lakott, a Fehér Ló vendéglőtől kezdve a Csókai fogadóiig az ő nevéől Jókai Mór utcának nevezni elhatározta.*”

Lampert Lajos után Gyurácz Ferenc, a Jókai Kör alelnöke tartott nagyhatású beszédet, majd leleplezte az utcanévtáblát. A beszéd után az állami polgári leányiskola növendékei adományokból vásárolt szép koszorút helyeztek el a névtábla alatt, miközben Hanauer Piroska a tanulók nevében szólt Jókairól, az egykori pápai diákról, mint a diákság példaképéről. Az utcanévadás a Himnusz akkordjaival zárult, majd az ünneplő tömeg a sétateret (az egykor Promenádnak nevezett Március 15. teret) körbejárva visszament a városháza elé, ahol csendesen feloszlott. Az ünnepség óta 104 év telt el, de a Jókai Mór utca - átvészelve az utóbbi ötven év utcanév-változtatásait - ma is hirdeti a nagy író emlékét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. NÉMETH ÉVA: *A pápai Jókai Kör története, jelentősége és szerepe Pápa város szellemi életében.* = Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok XII. Veszprém, 1986. 75-108. p. - 2. TÓTH ENDRE: *Jókai és Pápa.* Pápa, 1943. (A Pápai Református Theológiai Akadémia kiadványai, 43.) - 3. HUSZÁR JÁNOS-NÉMETH ÉVA: *A Jókai Kör első fél évszázada.* In: *A pápai Jókai Kör emlékkönyve 1893-1993.* Pápa, 1993. 7-31. p. - 4. H. SZABÓ LAJOS: *Jókai Mór Pápa város díszpolgára.* In: *uo.*, 33-36. p. - 5. NÁDASDY LAJOS: *A Jókai Kör a város kulturális életében.* In: *uo.*, 65-69. p. - 6. HUSZÁR JÁNOS: *A megújult Jókai Kör története.* In: *uo.*, 85-124. p. - 7. *Pápai Lapok* 1880. július 18., 1894. január 5., január 28., február 4., február 18. számai. - 8. *Pápai Független Újság* 1893. január 7., április 2., április 30., június 4., november 5., november 19. és 1894. január 28., február 4. számai.

A Jókai Mór utca (1998)

Utcanevtábla (1998)

A Jókai-emlékoszlop avatása

1978. március 15-én délelőtt a fellobogózott városban közel ezer ember gyülekezett a Várkastély előtti parkban, hogy előbb megtekintse Szervátiusz Jenő kolozsvári szobrászművész kiállítását a Helytörténeti Múzeumban, majd az új Jókai-emlékoszlop körül az 1848-49-es forradalomra emlékezzenek.

A Jókai-emlékoszlopot dr. Knopp András oktatási miniszterhelyettes avatta föl, méltatva Jókainak a városhoz való ragaszkodását, írói nagyságát és a pápaiak tiszteletét. Az avatást a veszprémi Petőfi Színház művészeinek mősora színesítette, végül pápai diákkórusok énekeltek és koszorút helyeztek el az emlékmű talapzatán.

Az emlékmű előtörténetéről annyit kell tudni, hogy annak ötlete 1975-ben, Jókai születésének 150. évfordulóján született meg. Az elhatározást tettek követték. A város Somogyi József szobrászművészt és Illés Jenő színikritikust (mindketten kollégiumi diákok voltak) küldte Kolozsvárra, hogy kérjék fel Szervátiusz Jenőt és fiát, Tibort a mű elkészítésére. A művészek vállalták a felkérést és a Képzőművészeti Alap és a város anyagi támogatásával, a süttői kőbányászok áldozatkész munkája eredményeként elkészülhetett az emlékoszlop. Somogyi József írta róla: „...a Szervátiusz család alkotta Jókai emlékoszlop a legszebb kőszobrok egyike. (...) A Jókai emlékoszlop az, ahol a kő síkját megmunkálva követi az anyag törvényét, a szobrászok által legősibb törvényként felismert elvét, a síkot, nem tör ki a térből, inkább befelé a térbe, a kőbe hatol, ezáltal egy nemes, tiszta architektikus plasztikai rendet képez.”

Az akkor 75 éves alkotóművész és fia életútjának egy újabb jelentős állomása a Pápán felállított emlékmű, amely testvérpárja a Farkas-lakán álló Tamási Áron-emlékműnek. A művész e tizenegy tonnás kőoszlop oldalain emléket állított a 48-as szabadságharc szereplőinek, jelezve, hogy ezek a hősök egy életre szóló élményt jelentettek Jókai számára, aki a küzdelmeknek maga is részese volt, mint a márciusi ifjak egyik vezéralakja. Ezért idézi föl Szervátiusz az egyik oldalon a *Kőszívű ember fiait*, a hazaszeretetből példát adó Baradlay családot, az *Egy az isten* alakjait vagy a *Lőcsei fehér asszony* drámai atmoszférát hordozó világát. Láthatjuk az *Aranyember* alakjait és *A jövő század regényén* dolgozó idős Jókait.

Az egyik oldalról természetesen a fiatal Jókai Mór, a pápai diák tekint le ránk. A városképi motívumokkal elsősorban neki állít emléket, de tágabb értelemben annak a szellemiségnek is adózik, amit a 450 éves Kollégium képviselt a magyarság fenntartása érdekében. Ez az emlékoszlop 1978 óta nemcsak egyik színfoltja, de jelképe is Pápa városának.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Napló*, 1978. március 16., március 18. számai. - 2. H. SZABÓ LAJOS: *Jókai-emlékek Pápán*. (Kézirat)

**A Jókai-emlékoszlop a Kastély előtti parkban
(Felavatva 1975. március 15.)
(Alkotói: Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor)**

Ötödik fejezet

UTÓSZÓ ÉS KIEGÉSZÍTÉS

Ez a kiadvány tisztelgés azok előtt, akik a 19. század második felében kiérdemelték a „Pápa város díszpolgára” megtisztelő címet. Amikor a Kedves Olvasó kezébe adjuk ezt a kiadványt, abban reménykedünk, hogy lesznek majd olyan követőink, akik megírják Pápa város 20. századi díszpolgárainak életrajzát és az adományozás történetét. Mert egy település önmagát is megtiszteli azzal, hogy díszpolgári címet adományoz önzetlen támogatóinak és azokat példaként állítja a következő nemzedékek elé.

Eddig négy fejezetben mutattuk be városunk 19. századi díszpolgárait, ám indokoltnak tűnik megemlékeznünk valakiről, aki nem kapott ilyen megtisztelő címet, mert ő valóságos és nem „dísz” polgára volt e városnak. Herz Dávid rajztanár-festőművésről van szó. Az ő nevéhez kötődik a díszpolgári oklevelek elkészítése, az arcképek megfestése. Rajta kívül indokoltnak tűnik néhány mondatban megemlékezni Fenyvessy Ferencről is, akit ugyan Veszprém városa tüntetett ki díszpolgári címmel, de nagyon sok szállal kötődött Pápához. Nem városunk szülötte ő, de innen indult el az egész megyét átfogó közéleti tevékenysége. Megyei főispán korában is fenntartotta pápai lakását, amit még ma is Fenyvessy-villaként emlegetnek, noha az már évtizedek óta a Pápa és Vidéke ÁFÉSZ központja.

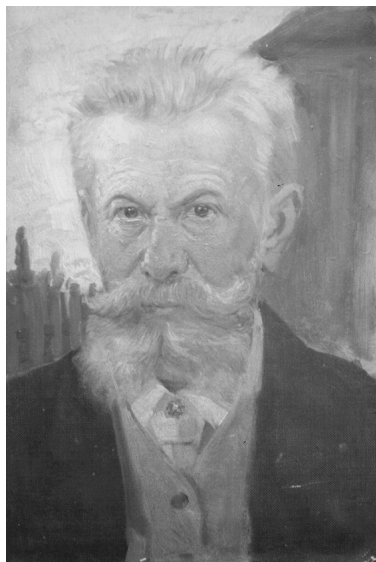
Herz Dávid a díszpolgári oklevelek alkotója
(Adony, 1844. március 9. - Budapest, 1931. július 7.)

1861 ősztől a bécsi képzőművészeti akadémián tanult, 1866-tól kezdve több mint fél évszázadot Pápán tanított. Előbb a református főiskolán, majd az állami polgári leányiskolában tanított. 1875-ben a városi ipari rajziskola tanára lett, ahol 1895 és 1909 között igazgatóként is működött.

Elsősorban arcképfestőként ismert, de egészalakos portrékat, oltárképeket is festett. A Református Gyűjteményekben őrzik Bocsor István és Tarczy Lajos professzorokról készített mellképeit, a Gróf Eszterházy Károly Kastély- és Tájmúzeumban pedig négy festménye található (köztük önarcképe). Ő készítette el Zimmermann János, Kossuth Lajos, Vaszary Kolos és Jókai Mór díszpolgári oklevelét, Mészáros Károly polgármester és Baráth Ferenc 48-as honvédszázados arcképét, Pap Gábor, Antal Gábor, Kerkapoly Károly, Vály Ferenc valamint Zimmermann János egészalakos képét. Jótéteményeként kell említenünk, hogy az 1881. decemberében megnyitott pápai színház számára díszleteket és függönyöket festett, illetve tervezett. Számos freskója díszítette a régi zsidó temető ravatalozóját - ezek sajnos a második világháború során elpusztultak. Festményei a városháza, a kaszinó, a Nőnevelő Intézet, a Takarékpénztár és a Kollégium épületében voltak kifüggesztve. 1885-től festményeivel fővárosi tárlatokon is részt vett. 87 éves korában hunyt el, a Farkasréti zsidó temetőben helyezték örök nyugalomra.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁS

1. *Veszprém megyei életrajzi lexikon.* (Főszerk. Varga Béla) Veszprém, 1998. 215-216. p. - 2. *Pápai pedagóguslexikon.* (Főszerk. Tungli Gyula) Pápa, 1997. 49-50. p. - 3. Gróf Eszterházy Károly Kastély- és Tájmúzeum katalógusa. (Pápa, Várkastély)

Herz Dávid: Önarckép (1930)

Fenyvessy Ferenc és Pápa város kapcsolata

Fenyvessy Ferencet ismerhetjük lapkiadóként, újságíróként, jogászként, Pápa és az ugodi körzet országgyűlési képviselőjeként és Veszprém vármegye főispánjaként. Egerben született 1855. szeptember 9-én, majd bécsi és pesti jogi tanulmányok után Pápán telepedett le, ahol az Esterházy-család házitánítója lett. Esterházy Móric megyei főispán titkára is volt és ez jó ajánlólevélnek bizonyult későbbi pályafutása során.

**Fenyvessy Ferenc jogász, újságíró, laptulajdonos,
országgyűlési képviselő, Veszprém vármegye főispánja
(A fotómásolatot Oszkó Zsuzsa készítette 1998-ban)**

Az Esterházyak szolgálata mellett részt vett Pápa közéletében is. Hosszú időn át tagja volt a képviselőtestületnek, a törvényhatósági és gazdasági bizottságnak. Közben megválasztották Veszprém vármegye tiszteletbeli ügyészének és elnöke lett a Balaton-egyletnek. 1874 és 1892 között (1874-1883-ig Horváth Lajossal közösen) szerkesztője és tulajdonosa a Pápai Lapoknak. Alapító tagja és első elnöke volt a Jókai Körnek. Közel másfél évtizeden át (1881-1894) az ugodi választókerületet, majd Pápa városát képviselte a parlamentben. Sokrétű tevékenységgel segítette a város fejlődését. Előmozdította az ihási csata emlékét őrző Honvédemlékmű (Március 15. tér) felállítását (1896).

Élénken részt vett a vármegye politikai életében is: 1898-ban Veszprém vármegye főispánjává választották. Beiktatására 1898. június 12-13-án került sor, jelmondata: „Erély, becsület, igazság.” Az uralkodó már 1894-ben a Vaskorona-rend III. osztályával tüntette ki. A Veszprém várost pusztító tűzvészben (1893) embert próbáló munkával segített a rászorulókon. Országos gyűjtőakciót szervezett, mozgósította a sajtót stb. Cselekedete nagy elismerést váltott ki megyeszerte, de különösen a veszprémiek körében, és ennek eredményeként a városi képviselőtestület 1894. december 22-én „...a tűzkárosultak segélyezésének leszámolása után, a jótékonyág terén szerzett érdemeiért - ki elnöke volt az országos segélyezésnek - közlekedéssel egyhangúlag díszpolgárává választotta.” Ezt az oklevelet a veszprémi városatyák Pápán adták át Fenyvessynek 1895. október 20-án, a Fenyvessy-villában. A délután három órakor érkező küldöttséget a vasútállomáson fogadta Osváld Dániel polgármester, akinek üdvözlő szavai után Kovács Imre Veszprém polgármestere köszönte meg a szíves fogadtatást. Az oklevél ünnepélyes átadására délután négy órakor került sor az ünnepelt lakásán. Itt is Kovács Imre mondott beszédet: „Nagyságos Képviselő Úr! Szeretve tisztelt polgártársunk! Veszprém város képviselőtestülete nevében van szerencsénk Nagyságod előtt megjelenni, hogy mélyen érzett tiszteletünk és hálás köszönetünknek adjunk kifejezést azon határtalan jószágért, melyben az 1893. évi április hó 13-14-én városunkat ért iszonyú tűzvész által károsult polgártársainkat részesíteni és hathatós közreműködésével segíteni kegyes volt. Nagyon jól tudja azt Veszprém város képviselőtestülete és közönsége, hogy Nagyságod a városunkat ért vész alkalmával külföldi útját félbeszakította, azonnal hazajött és az egész hírlapírói világot

mozgalomba hozta, élére állott az országos mozgalomnak és megalkotta a nagy segélyező bizottságot, és felkereste a legelső zongoraművészt, hogy a hangversenyeken való közreműködésre megnyerhesse. Nagyságod volt az, aki a fővárosban, Budapesten a legelső virágkorzót rendezte és több városokban felolvasást tartott és mindezt azért, hogy Veszprém város szerencsétlen polgárainak könnyét letörölhesse és hogy minél többel segíthesse.

Fogadja tehát Nagyságos Uram fáradhatatlan, odaadó hazafias munkásságáért Veszprém város közönségének hódolatteljes üdvözlését és a legmélyebben érzett forró köszönetét. Mely önzetlen, áldásos működéséért, Veszprém város képviselőtestülete mélyen érzett hálája jeléül Nagyságodat az 1894. december hó 22-én tartott közgyűlésben nagy lelkesedéssel, egyhangúlag Veszprém város díszpolgárává megválasztotta és Veszprém város polgárai sorába beiktatta. Melyről szóló díszoklevelet a legmélyebb tisztelettel átadni van szerencsénk azon óhajtással, hogy a Mindenható Isten Nagyságodat édes Hazánk és Városunk javára és díszeire sokáig és boldogan éltesse.”

„Büszkeség tölt el, hogy Pápa városának polgáraként immár Veszprém díszpolgára lehetek” - válaszolta Fenyvessy meghatódva a köszöntésre. A korabeli sajtó megírta, hogy a díszpolgári oklevél akvarelljeit Auer Lipót veszprémi tanár festette, a barokk stílusú keretet pedig Rupprich műbútorasztalos készítette.

Az átadási ünnepséget követően a veszprémi küldöttség tagjai sétakocsikázást tettek a városban, megtekintették a Református Kollégium egy hónappal korábban átadott új épületét és a földműves-iskolát. Este a Jókai Kör irodalmi műsorral kedveskedett a kitüntetettnek és a vendégeknek, majd díszvacsora következett a Fenyvessy-villában, amelyen részt vett gróf Esterházy Mór megyei főispán és dr. Óváry Ferenc országgyűlési képviselő is. A Fenyvessy tiszteletére rendezett ünnepség október 21-én ért véget, amikor a küldöttség délután egy órakor vonatra szállt és visszautazott Veszprémbe.

A veszprémi lapok egyikében megjelent híradás szerint Fenyvessy a küldöttség és a látogatás emlékére emléktáblát helyezett el saját villájában. Erről azonban a Pápai Lapok írásai és más források sem tudósítanak. Úgyszintén nem akadunk nyomára az állítólagos emléktáblának sem. Ettől függetlenül közzétesszük a tudósítás szövegét, mert a táblán szereplő személyek valamennyien jelen voltak az ünnepségen.

„Emléktábla a veszprémiek tiszteletére! Dr. Fenyvessy Ferenc országgyűlési képviselő annak emlékére, hogy Veszprém város küldöttsége a város díszpolgári oklevelét személyesen hozta el hozzá Páparra, díszes emléktáblát csináltatott, melyet pápai villájában helyezett el emlékül. Az emléktábla gyönyörű sötét márvány s rajta élesen metszett arany betűkkel a következő feliratot tartalmazza:

EMLÉKTÁBLA

Veszprém városa díszpolgári oklevelét hozó
küldöttségének tiszteletére.

A küldöttség tagjai: Kovács Imre polgármester, Véghely Dezső kir. tan. alispán,
Balogh Károly, Benkő István, Kletzár Ferencz főszolgabíró, Komjáthy Lajos, dr. Óváry
Ferenc orsz. képv., dr. Purgly Sándor megyei főjegyző, Takács Ádám árvasz. elnök,
Rosenthal Nándor, Weisz Elek.

1895. okt. 20.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Veszprém megyei életrajzi lexikon (főszerk. Varga Béla) Veszprém, 1998. 164. p. - 2. PINTÉR LÁSZLÓ: Emlékezés Fenyvessy Ferenc Veszprém megyei főispánra = Napló, 1990. szeptember 10. 5. p. - 3. Pápai Lapok 1894. december 23. és 1895. október 27. száma.